

WARENDORF'S.
NOVELLEN-
BIBLIOTHEEK.

UIT DEN TWEEDEN
VRIJHEIDSOORLOG

Schetsen en Portretten

DOOR

FREDERIK ROMPEL.

DE BOER OP HET OORLOGSPAD.

DOOR

FREDERIK ROMPEL.

Ik herinner mij in de „Daily Mail“ een artikel gelezen te hebben van haar oorlogs-correspondent Julian Ralph, waarin deze een beschouwing hield over de waarde der dapperheid van de Britsche troepen. De conclusie waartoe hij kwam was, dat al de doodsverachting door de „crack-regiments“ ten toon gespreid, al heel weinig had gebaat. Het is heel mooi kaarsrecht en zonder een oogenblik te weifelen, een zekeren dood tegemoet te gaan zooals de Schotsche Hooglanders te Magersfontein en de Canadeezen bij de bestorming van Cronjé's hoofdlager te Paardeberg; maar wat baat het tegenover het moderne repeteergeweer, dat reeds op verren afstand met groote gewisheid treft en den schutters achter de schans het onberekenbare voordeel geeft van elk getal bestormers te kunnen wegmaaien voor dezen hun einddoel bereikt hebben.

De Afrikaansche Boer heeft vereering en ontzag voor dien moed en geen Britsch soldaat wordt door hem zoo bewonderd als de Schot; maar hij heeft te gelijk oog voor het onpractische van dergelijke heldendaden en veroordeelt ze op zijn eigenaardige wijze met zijn stoicijsch: Het is daarom banja onvoorzichtig.

Julian Ralph en de Afrikaansche boer komen dus tot één en dezelfde finale gevolgtrekking.

Wat wij Europeanen dus moed, d. i. doodsverachting noemen, kent de Boer niet. Toch ben ik het niet eens met de velen die hem laf heeten. De omstandigheden hebben hem begiftigd met een heel ander soort moed.

Van geslacht tot geslacht heeft de afstammeling van twee volken die bekend zijn om hun doodsverachting: de Franschen en Hollanders, geleerd voorzichtigheid en list hooger te stellen dan moed. In zijn strijd met de inboorlingen die somwijlen honderdmaal talrijker waren dan het wagenlager dat zij aanvielen, hebben zij hun vijand door voorzichtig beleid de baas weten te blijven en ontzag leeren inboezemen. Met doodsverachting, grooter zelfs dan die van den Europeaan, stormden de zwarten aan in dichte horden om telkens teruggeschoten te worden, trots het kleiner getal der verdedigers en het slechte ouderwetsche geweer. De tegenwoordigheid der vrouwen in de lagers gaf den mannen moed om tot het uiterste te vechten voor moeder en kind, doch schonk hun tegelijk de noodige voorzichtigheid om hun leven niet onnoodig

prijs te geven en hierdoor hun dapperen vijand een voordeel te laten behalen, dat de dierbaren van den Boer met een afschuwelijken marteldood zouden moeten boeten.

Deze wijze van verdediging is bij den Boer hereditair en heeft hij ook wederom in dezen oorlog ontwikkeld.

Elandslaagte en Magersfontein dat spreekt van den heldendood der Scandinaviërs zijn voorbeelden van den moed der Europeanen en zullen met het gevecht te Boshof, waar generaal De Villebois sneuvelde, schitterende en onvergetelijke bladzijden vormen in de historie van dezen tweeden Vrijheids-oorlog; doch tegelijk zullen zij getuigen tegen de doodsverachting die te bewonderen, doch ter zelfder tijd te betreuren is.

Heeft niet lord Roberts eveneens een geheel ommekeer gebracht in de vechtwijze der Engelschen? Heeft ook hij niet den heldenmoed, die tot zijn komst slechts betreurenswaardige resultaten had opgeleverd, vervangen door het beleid?

De Engelsche bladen hebben de Boeren vaak bespot om hun aangeboren neiging tot het zoeken van veilige dekking en kolommen gewijd aan den moed van den Britschen soldaat. De kolonische regimenten echter hebben de onpractische doodsverachting heel weinig gemanifesteerd en toch zijn zij de kern van het Britsche leger in Z.-A.

Maar de Boer is wat al te voorzichtig vlug om zijn positie te verlaten als het er hem benauwd wordt. Ik wil dit niet tegenspreken en geen on-

partijdige zal dit doen. Geen discipline houdt echter den Boer op zijn plaats en er is niets wat meer aanstekelijk werkt dan wegloopen. Waar echter slechts een schijn van discipline is, daar blijkt dat de Boer wel degelijk dapper is, ook in de beteekenis die wij aan dit woord hechten. Niemand zal de Vrijstaatsche en Transvaalsche artillerie of de Johannesburger politie moed durven ontzeggen. Een Boer die blijft doorvechten tot hij de onmogelijkheid van langer standhouden inziet en eerst op het allerlaatste oogenblik wijkt, verdient eervoller vermelding dan de Engelsche soldaat die voortrukt met de wetenschap dat omkeeren hem den zekeren en schandelijken dood uit het wapen zijner officieren tegemoet voert. Bij den Brit zit de doodsverachting bovendien in het bloed, hij weet niet anders of het hoort zoo en zonder die meent hij niet te kunnen overwinnen. Stormen beschouwt hij als het ideale oorlogvoeren; voorzichtig voortrukken en gebruik maken van elke dekking als de Boer doet wanneer hij aanvalt, acht hij beneden zich en noemt hij laf. De Boer daarentegen heeft de practische opvatting: zijn vijand zooveel mogelijk schade doen en zich zelf zooveel mogelijk sparen. De ingeboren tactiek dus van de kafferoorlogen.

Bovendien is er niemand die den Boer tegenhoudt als hij „van positie verandert“ — de geliefkoosde uitdrukking voor retireeren. — Wel tracht een commandant of veldcornet den „banghart“ moed in te spreken of door bedreigingen tegen te houden: soms zelfs door handtastelijkheden tot zijn plicht te

brengeu : doch hiermede ziju ook alle dwangmidde-
len (?) uitgeput. Voor den schandelijken dood uit
het wapen van ziju officier behoeft de Boer niet te
vreezen zooals de Engelschman. Daarom heb ik meer
bewondering voor den dapperen Boer dan voor den
Brit die den dood veracht.

Er is vaak gevraagd waarom de Boeren niet meer
discipline bij hun commando hebben. De beant-
woording dezer vraag is te zoeken in het karakter
van den Afrikaner. Hij is meester op ziju plaats,
uren in den omtrek is meestal geen levend wezen
te vinden. In alle zaken, die op ziju hoeve voor-
vallen, beslist hij zonder dat er een hooger beroep
is en om die reden duldt hij geen tegenstribbeling.
(Belangrijke quaesties, die de justitie aangaan of de
civiele autoriteiten, laat ik hier natuurlijk buiten).
Begrijpelijk is het dus dat het onmogelijk is hem op
commando plotseling te gewinnen aan militaire
tucht. Redeneeren en herinneren aan het belang
der zaak en de hulp van God zooals president Krug-
ger, die ziju burgers kent als ziju eigen kinderen,
baten veel. Hiervoor is echter in de hitte van het
gevecht geen tijd en wat bij een soldaat, aan disci-
pline gewend, de gewenschte uitwerking heeft, maakt
dat de Boer, gewoon om zelf te bevelen en nooit
bevolen te worden, koppig wordt. Vandaar dat als
hij niet meer vechten wil, niemand hem meer kan
tegenhouden.

De Johannesburgse politie, de Vrijstaatsche en
Transvaalsche artillerie ziju aan discipline gewoon.
Bij hen vindt men dezen bijzonderen karaktertrek

niet zoo sterk ontwikkeld, of beter gezegd, treedt hij niet meer zoo beslist op den voorgrond. Hieraan schrijf ik het toe dat zij dapper zijn als de dappersten en van geen wijken weten voor het alleruiterste oogenblik.

Dit gebrek aan discipline bij de Boerencommando's heeft echter ook zijn vóór. De Boer handelt diengevolge meer zelfstandig en is niet de automaat welken de Britsche soldaat gebleken is te zijn, die, zonder bevel, meestal niet weet wat te doen. De Boer vertrouwt op zijn maat. Hij weet dat deze niet licht een dommen streek zal doen en bij intuïtie werkt hij met dezen samen zonder bevel of afspraak.

Toen dit onderling vertrouwen geschokt en de eene Boer niet meer overtuigd was dat de andere hem niet op een gegeven oogenblik in den steek zou laten, begon Lord Robert's succes en deze veldmaarschalk heeft handig gebruik weten te maken van het verloren gaan van den onderlingen band, om door te rukken tot Pretoria vóór het vertrouwen hersteld was.

Was onder de Boeren nog de oude geest vaardig geweest die een bestorming van Spionskop mogelijk maakte, dan had lord Roberts een geheel anderen tegenstand ontmoet.

Toch kan men het den Boeren ook niet kwalijk nemen dat zij den grooten opmarsch naar Pretoria niet meer bemoeilijkt hebben. Hun getallen werden steeds kleiner en de Engelschen vochten niet meer, doch trachten alleen de macht van hunnen vijand te omsingelen om dezen aldus hetzelfde lot te berei-

den als aan Cronjé en de zijnen. Hadden de Boeren het nu tot een omsingeling laten komen, dan was wellicht de oorlog reeds lang geëindigd, doordat het getal der hunnen nog onrustbarender geslonken was dan thans. Uitvluchten en een betere gelegenheid en een gunstiger terrein afwachten, waren de eenige kansen. Dat gunstiger terrein houden de Boeren thans bezet in het Noorden met zijn ruwe bergen en bosschen. Die betere gelegenheid hebben de Boeren thans nu Roberts communicatielijn zoo veel langer is geworden. En nu wordt ook weer stand gehouden en is lord Roberts tot de onaangename ontgoocheling gekomen dat de oorlog tot Pretoria ten minste zoo ver Bobs die geleid heeft, slechts kinderspel was bij hetgeen de strijd nu is.

In den guerilla-oorlog voelt de Boer zich meer thuis. Hij wordt thans niet aangevallen door een macht die tegenover zijn klein getal te sterk is; want een dergelijke macht ontwijkt hij. Hij kiest zelf den troep uit dien hij wil aanvallen en weet zich dus bijna altijd zeker van succes. Met groote behendigheid en steunende op de vlugheid van zijn paard, slaagt hij er in zijn vijand die het land zoo slecht kent, te ontkomen. Hij slaat zijn slag en voor er kans is hem te vangen, is hij weg. Dat leven is voor den Boer die gewoon is op het veld te huizen, weinig vermoeiend en voor den Engelschman, die nimmer rust krijgt, doodelijk afmattend. Elk nieuw succes wakkert den moed van den Boer aan en maakt den Brit moedelozer. Vrees voor roekeloosheid van de zijde van den Boer behoeft er

niet te bestaan; roekeloosheid ligt niet in zijn aard, roekeloosheid is „banja onvoorzichtig“. Van elke beweging van den vijand is hij op de hoogte; de Brit is midden in het land en omringd door spionnen, die altijd weten hoe berichten door te zenden. En krijgt de Boer in het veld niet de gegevens die hij meent noodig te hebben, dan gaat hij ze zelf halen. Velerlei wegen staan hem hiertoe open. Den eerste en gemakkelijkste heeft hem de Engelschman zelf aangewezen. Hij spant zijn ossen voor den wagen, laadt deze op met landbouwproducten en rijdt naar de markt om straks, voorzien van de gewenschte inlichtingen weder naar zijn plaats en van daar naar zijn commando terug te keeren. Op deze wijze waagt hij zich zelfs in het Britsche kamp waar hij zijn groenten met toestemming van den officier van de wacht aan de Tommies verkoopt.

Ziet hij geen kans aldus te spionneeren, dan sluipt hij in den nacht, begunstigd door de alles verbergende Z.-A. duisternis, door de Engelsche linie, zooals Danie Theron gedaan heeft toen hij zijn roemruchten tocht naar Cronjé's omsingeld lager en terug aflegde. Een vriend of kennis in de stad of het dorp verstrekt dan de inlichtingen en na een kort verblijf te midden der Britten wordt dezelfde sluipweg door de vijandelijke linie weder terug genomen. Is ook hiertoe geen gelegenheid, dan kleedt de Boer zich eenvoudig in Engelsch khaki, zadelt een buitgemaakt paard op en hij die anders altijd galloppeert, draaft volgens alle regelen der Engelsche rijsschool naar de stad of het kamp waar

zijn kennis van de taal des vijands en zijn parmantigheid hem door alle moeilijkheden helpen. Op deze wijze brachten de manschappen der Johannesburger politie herhaalde bezoeken aan Bloemfontein. De Engelschen wisten het; doch het is hun slechts gelukt drie dezer spionnen te vangen.

Zelfs de vrouwen doen aan dezen inlichtingendienst mede en laten door een vertrouwden kaffer de briefjes met mededeelingen den mannen geworden.

De militaire autoriteiten te Bloemfontein hadden den volgenden list bedacht om uit te vinden wie de vrouwen waren die hun vijand inlichtingen verschafden. Een briefje werd geschreven, ondertekend met den naam van den een of anderen commandant, waarin gevraagd werd om opgaaf der troepensterkte, van het aantal kanonnen enz., en bezorgd door een kaffer die beloofde den volgenden avond antwoord te zullen komen halen. Met teekenende domheid echter werd het briefje op zeer fijn papier geschreven, dat een Boer nooit gebruikt. Is het te verwonderen, dat niet één vrouw in dezen lomp gespannen strik geloopt is?

Een ander voordeel aan de zijde van den Boer is de handigheid die hij bezit in het inspannen en uitspannen van wagens en stukken geschut waardoor hij op de marschen altijd belangrijk op den vijand wint, wat vooral in den guerillastrijd niet gering te schatten is.

Ik heb gezien dat de Engelschen een vol uur besteedden om een batterij artillerie in te spannen die order had gekregen onmiddellijk uit te rukken, en ik ben er bij tegenwoordig geweest dat de Boe-

ren met een geheele batterij, waarvan eveneens alle paarden in het veld waren, in nog geen half uur op marsch waren.

Een niet minder belangrijk voordeel is ten slotte zijn alom-tegenwoordigheid, waardoor hij in staat is zijn macht telkens uit te breiden met degenen die de wapens hebben neergelegd en niets liever willen dan weer opgekommandeerd te worden om aldus zich te ontslaan van het Britsche schrikbewind. Bij tientallen heb ik ze gesproken de Boeren die wenschten dat er een commando in de nabijheid hunner plaats kwam waardoor zij weer gelegenheid zouden krijgen den Mauser op te vatten.

De meeste afvalligen hebben oprecht en innig berouw, dat zij zich door lord Robert's proclamatie hebben laten vangen.

Bij menschen die nooit in Z.-Afrika en op commando geweest zijn, heeft het vaak verwondering gewekt dat de Boeren zoo zelden hun overwinningen voltooien waardoor veldslagen als die van Magersfontein en andere, verpletterende nederlagen voor de Engelschen zouden zijn geworden. Vergeten moet niet worden, dat in dergelijke groote slagen de Boeren altijd hun volle sterkte in actie hadden en wanneer dus de vijand begon te wijken, geen reserve bezaten om het retireeren in een vlucht te doen overslaan.

De Britten hebben gedurende den geheelen slag de cavalerie gereed staan om, zoodra een positie genomen is, den wijkenden vijand te achtervolgen. Deze cavalerie is frisch en kan dus met volle energie

tegenover een ontzenuwde macht optreden. Een dergelijke reserve bezitten de Boeren niet en ook al hadden zij deze, dan nog zouden zij moeielijk den terugtrekkenden Brit kunnen achternazetten. Hiervoor is een bereden macht noodig, gewapend met sabels, omdat een enkele bewapening met geweer, afstijgen van het paard noodzakelijk maakt om te schieten, terwijl het gebruik van de sabel, zonder dit nadeel, het mogelijk maakt den schrik tot een paniek te doen overslaan.

Zijn de Boeren in de numerieke meerderheid dan valt het bezwaar door het gebrek aan cavalerie ontstaan, natuurlijk weg. De vijandelijke macht wordt dan eenvoudig omsingeld en aldus tot overgave gedwongen. Zelfs wanneer de Engelschen in de meerderheid zijn en er eenigszins kans van slagen is, schrikt de Boer niet voor deze omsingelings-taktiek terug. Is de macht van den vijand echter groot dan is een dergelijk optreden natuurlijk onmogelijk en is de Afrikaner verplicht het voltooiën van zijn succes te laten varen.

Menschen die Holland verlaten hebben om in Z.-Afrika aan de zijde der Boeren te vechten, hebben zich meestal teleurgesteld gevoeld in hun sympathie. Dit is te betreuren; want werkelijk de Afrikaner met al zijn gebreken, verdient de sympathie die Holland hem met volle hart toedraagt.

De oorzaak dezer ontgoocheling is evenwel niet ver te zoeken. Men heeft in Holland den Boer te veel geïdealiseerd en heeft, toen men in aanraking met het ideaal kwam, gebreken ontdekt die

men zich nooit gedacht had. Men heeft gemeend dat de Boer zich geestdriftig dankbaar zou toonen voor de hulp uit den vreemde. Hij is er dankbaar voor, dit kan ieder getuigen die het Boerenkarakter kent en weet dat hij niet van luidruchtige betuigingen houdt. De kalme en bewonderenswaardige wijze, waarop hij zijn schitterende overwinningen viert met een eerbiedig dankgebed aan God, teekent zijn karakter geheel. Men moet hem echter 's avonds in de tent of onder den ossenwagen hebben hooren spreken over Hollands hulp en sympathie om te kunnen verklaren dat hij dankbaarder is dan men zelfs hier te lande denkt.

Vraag het den verpleegsters en doktoren die in Z.-Afrika geweest zijn, of er dankbaarder patiënt is dan de Boer. Men moet hem echter goed kennen om zijn karakter te kunnen doorgronden en om hem te leeren kennen moet men al het Europeesche hebben afgelegd en Afrikaner zijn. Met den groenen Hollander voelt hij zich niet op zijn gemak, evenmin als die met hem kan praten zooals hij dit wel zou wenschen. Geen van beiden zijn vertrouwelijk met elkaar. Dit is niet te verwonderen wanneer de afstammeling van den Hollander van een paar honderd jaren terug te zamen komt met den modernen Nederlander pas naar Z.-A. geëmigreerd.

Ook „het volk vol heldenmoed“ speelt den vreemdeling, die in deze tijden naar Zuid-Afrika gaat, te veel in het hoofd. Hij verwondert er zich over dat, wat hij vol geestdrift als „moedig“ betitelt, de Boer bedaard als onvoorzichtig veroordeelt. De

Hollander ziet den Afrikaner wegloopen en zonder te vragen aan welke oorzaken dit gebrek aan moed is toe te schrijven, maakt het hem blind voor andere daden van waarachtige doodsverachting die echter minder opvallend zijn dan het stormen van kopjes.

Men hoort hem niet spreken van den Boer, die te midden van den kogelregen zijn gewonden maat uit het gevecht naar de ambulance brengt en dan weer kalm, omdat het zoo hoort naar zijn positie terugkeert. Het verlaten van een stelling heeft zulk een slechten indruk gemaakt dat hij geen oog heeft voor de vele gevallen dat de Boer zijn Mauser neêrlegt en den Britschen gewonde die om water roept, gaat laven, ook al is er alle kans dat hij zelf het leven er bij inschiet. Aan een dergelijke doodsverachting ontbreekt het den Boer niet. Hij is dapper, wat men ook zeggen moge.

Lord Roberts vaardigt zijn verleidende proclamatie uit. De Boer, die zoo gehecht is aan vrouw en kind, die veel gevoelt voor zijn eigendom dat door zijn hand en zijn beleid is geworden tot wat het is, voor zijn woonhuis dat hij zelf heeft gebouwd, voor den boomgaard dien hij zelf heeft geplant, voor zijn vee dat zijn rijkdom uitmaakt, hij zal tot dit alles kunnen terugkeeren als hij zijn wapen nederlegt. Geen ontberingen, geen doodsgevaar, geen scheiding meer van vrouw en kind. De aanbieding is verlokkelijk. Zijn generaal of commandant kan hem niet tegenhouden. Hij zelf is reeds maanden in het veld, hij weet nauwelijks

hoe het op zijn hoeve gaat. De terugtrekkende beweging zijner kommando's voert hem langs zijn plaats. Als hij naar huis gaat, behoudt hij alles, ten minste zoo vertrouwt hij; trekt hij verder dan verliest hij alles wat zijn vaderen en hem zelf jaren arbeid heeft gekost. Alleen zijn gevoel voor plicht, zijn liefde tot zijn land moeten hem doen beslissen in deze moeilijke keuze.

Elke Boer heeft voor deze keuze gestaan en van de 20,000 Vrijstaters, is de helft vrouw en kind en huis voorbij gegaan; terwijl het zooveel gemakkelijker, zooveel voordeelijker en geruststellender voor hen ware geweest uit te stappen uit het kommando om vrouw en kind te beschermen en te verzorgen.

Zonder eenigen dwang, dan die van eigen geweten heeft de helft der Vrijstaters een zwaarder offer gebracht aan hun land dan zelden van eenig patriot gevergd is.

Dit is grootscher, edeler heldenmoed die meer bewondering afdwingt dan de doodsverachting die in een oogenblik van opwinding door kruitdamp, geweergeknetter en kanongedonder wordt ten toon gespreid.

De Z.-Afrikaansche Republieken verdienen de bewondering van heel de wereld. Zij hebben het volle recht zich het volk vol heldenmoed te noemen waar de helft der hunnen zich zulke helden betoont.

Veel is er nog te zeggen van den Boer op kommando; doch bekwamer pennen hebben dit reeds herhaalde malen voor mij gedaan zoodat ik allicht

in herhalingen zou vallen. Mijn bedoeling is meer geweest te wijzen op enkele karaktertrekken in den Boer waardoor de vreemdeling die voor het eerst met hem in aanraking komt, hem verkeerd beoordeelt.

OOM PAUL EN TANTE SANNA.

In het laatst van Mei van het vorig jaar kreeg ik order naar Bloemfontein te gaan, waar de conferentie met Sir Alfred Miller zou gehouden worden. Ik was de eenige journalist, die in den presidents-trein de reis meemaakte, en zou eveneens de eenige verslaggever wezen wien, gedurende het verblijf in de Vrijstaatsche hoofdstad, de toegang tot het huis van Z. H. Ed. niet zou zijn ontzegd.

Het was een prachtige dag vol tintelenden zonnenschijn. Wij waren in het begin van den Afrikaanschen winter en de warmte was dus drage-lijk. De zachte beweging van het spoorrijtuig, de frissche lucht, de vrije natuur brachten mij in een prettige stemming. Ik wist van hoeveel gewicht de aanstaande conferentie zou zijn; ik wist ook dat, als deze samenkomst geen resultaat opleverde, de oorlog onvermijdelijk zou wezen; maar mijn jonge leven verjoeg alle sombere gedachten en gezellig zaten dr. Heijmans, de oogarts, en de heer W. Fockens, de secretaris van den president, en ik met elkander te praten op het balkon van den presidentswagen. Achter ons, in het salon zaten Oom

Paul, staatsprocureur Smuts en de beide Uitvoerende Raadsleden A. D. Wolmarans en Schalk Burger.

Ons gesprek buiten werd steeds levendiger, luid lachten wij vaak.

Daar naderden wij een station. Ik stond op om te kijken waar wij waren. . . . . maar toevallig viel mijn blik op den ouden President.

Ik schrikte, nog nooit had ik hem zoo ernstig gezien. Het was pijnlijk stil daar binnen in het salon; geen der aanwezigen sprak een woord.

De oogen van President Kruger waren meer ontstoken dan ze in langen tijd geweest waren sedert dr. Heijmans ze behandelde. Weg was mijn opgewekte stemming en een weemoedig gevoel greep ook mij aan. Ik kende Oom Paul alleen als den gezelligen prater, altijd vol grappen en vertellingen als hij op reis was. . . . als iemand, die het grootste traject kortte met zijn verhalen van jachtavonturen en zijn persoonlijke herinneringen. . . . als den man, die zoo hartelijk en echt kon lachen dat hij anderen deed instemmen met dien lach, al ging ook vaak veel van het verhaal verloren omdat de president zoo onduidelijk spreekt.

Wij waren het station weder voorbijgestoomd. Een aantal menschen had op het perron gestaan en eerbiedig het hoofd ontbloot. Z. H. Ed. had dien groet beantwoord, maar niet als anders vriendelijk, met een lach-glimpje in 't oog. Afgetrokken en treurig was de groet geweest. Ons gesprek buiten wilde niet meer, de grootsche natuur, de vrije lucht hadden geen vat meer op ons, de stemming was er

uit en deze keerde eerst veel later terug toen wij te Kroonstad, waar de trein 's nachts zou blijven staan om den president den slaap niet te storen, in het stations-koffiehuis te zamen zaten en landdrost Papenfuss van Bloemfontein en majoor Albrecht, die te Viljoensdrift president Kruger ontvangen hadden, de vroolijkheid er weer inbrachten.

Den volgenden dag, op het verdere gedeelte van de reis, trof mij wederom dezelfde droeve ernst van Oom Paul. Te Bloemfontein, niet meer te midden zijner eigen omgeving, kwam de diplomaat echter weêr te voorschijn. Hij trachtte zich bij de verwelkoming flink voor te doen. Met zijn ijzeren wil gelukte het hem, maar de menschen die hem zagen, vonden hem oud geworden.

Bij de receptie scheen hij zelfs vroolijk, en wie naar deze plechtigheid waren gegaan om op zijn gelaat te lezen, hoe de politieke toestand was, keerden gerustgesteld naar huis. Oom Paul was opgewekt. Oom Paul had vertrouwen. Het was niet de eerste maal dat President Kruger aan de wereld getoond had, dat zij nooit op zijn gelaat kan lezen wat er in zijn binnenste omgaat. Bij het „raout” ten huize van President Steyn hetzelfde meesterlijke tooneelspel.

Tot laat in den nacht waren de beide presidenten en hun raadsliden elken dag bezig geweest. Eerst twee dagen later zag ik President Kruger in zijn eigen omgeving terug. Het was op een Zondagmorgen. Oom Paul zat buiten onder de verandah.

Het trof me onmiddellijk dat hij zonder zijn onafscheidelijke pijp was. Hij zat heel alleen, eveneens tegen zijn gewoonte in. Zijn oogen waren vuurrood en de oogleden opgezwollen. Ik zag dat hij geweend had.

Dr. Heymans vertelde mij later dat hij 's morgens tegen hem had gezegd: „President heeft gekreten” — de dokter is een Vlaming — „en dat is heel slecht voor uw oogen.” „Ja,” was het antwoord geweest, eenvoudig, diep treurig, „ik slaap niet meer nie, dokter; ik huil die heelen nacht.”

Ik ging bij den President zitten; maar het gesprek stakte herhaaldelijk. Er waren lange poozen van droeve stilte. Ten laatste stond hij op onder het voorwendsel dat het zonlicht hem hinderde en trad naar binnen.

Ik ging Danie Wolmarans opzoeken, die in den tuin wandelde, eveneens alleen. Ook hij had de tranen in de oogen en sprak met slecht bedwongen trilling in de stem. Schalk Burger kwam uit een ander gedeelte van den boomgaard, was-bleek tegen het zwart van haar en baard.

De treurigheid pakte me aan. Het was pijnigend die groote sterke mannen met dat verleden van lijden en strijden, zoo in-bedroefd te zien.

Dien morgen zal ik nooit vergeten.

Toen ik wegging, hoorde ik Danie nog tegen Fockens zeggen: „En als ons zoo had gemaakt, was hulle nog niet tevreden geweest nie.”

Den 5en Juni keerden wij per specialer trein

van Bloemfontein terug. 's Avonds om acht uur vertrokken wij. De President ging onmiddellijk te rust. Den volgenden morgen zag ik hem weer. Hij was niet meer zoo treurig. Ik voelde dat hij de overtuiging naar Pretoria terugbracht, dat hij alles had gedaan wat hij doen kon en doen mocht en dat hij nog niet alles verloren achtte nu de Vrijstaatsche volksraad den dag te voren in geheime zitting de gedragslijn der beide Presidenten had goedgekeurd. Hij zou het vertrouwen van de zusterrepubliek waardig blijven in de verdere onderhandelingen.

Presidents verjaardag. Dr. Engelenburg, de hoofdredacteur van „De Volksstem”, was reeds met de eerste commando's naar het Z.O. van de Republiek vertrokken. Ik ging het Hoofd van Staat gelukwenschen en was te gelijk met den consuls bij den President. De oorlog was onvermijdelijk. Het Transvaalsche ultimatum was reeds verzonden. Den volgenden dag te vijf uur 's namiddags zou de termijn verstreken zijn.

Als gewoonlijk op zijn geboortedag zat President Kruger achter in het groote ontvangtsalon in den diepen armstoel. De vier-en-zeventigjarige zat recht op. Wèl was het gezicht meer geplooid dan gewoonlijk, maar de mond teekende zich vastberadener dan ooit in het breede gelaat. De teerling was geworpen. De strijd zou uitgevochten worden.

„Wanneer wij thans oorlog krijgen, zal Engeland ons niet loslaten voor het ons geworgd heeft,” had

hij enkele weken vroeger gezegd, toen de zaak nog niet hoopeloos stond; en hij had er bij gevoegd: „Alleen God zal ons dan kunnen redden.”

Met die overtuiging op het gelaat, wachtte hij dien 10den October van het machtige rijk het antwoord af op de uitdaging van het kleine volk, tot het uiterste getergd.

Het was na den slag van Elandslaagte. In Pretoria heerschte een volslagen paniek. Het Deutsche corps was in de pan gehakt. Van het Hollander-corps waren de weinigen die nog in leven waren, in handen van den vijand gevallen. De berichten werden met het uur ongunstiger. Tegen den middag ontving „De Volksstem” van haar particulieren correspondent een zeer uitvoerig telegram, waaruit bleek dat de toestand niet zoo ernstig was als men zich dien in de residentie voorstelde. Ik ging onmiddellijk met dit telegraphisch verslag naar den President, waar de Landdrost van Pretoria en een paar andere voorname ambtenaren met verslagen gezichten zaten, zonder te spreken. Het was het begin van den oorlog en de eerste nederlaag. Oom Paul was kalm en hij, de oudste, de man die het verlies het meest voelde, raadde allen aan te wachten tot er meer betrouwbare mededeelingen kwamen. De eerste berichten waren van vluchtelingen en iemand die vlucht, zei de President, ziet een boom voor den duivel aan. Ik heb nooit de verhalen van wegloopers geloofd.

De feiten stelden den President schitterend in het

gelijk. Denzelfden avond verscheen „De Volksstem” te elf uur met een bijzondere uitgave die bewees dat de eerste berichten misdadig overdreven waren en dat, hoe tragisch ook, de slag van Elandslaagte een roemrijk wapenfeit was.

Wij, de redactie van „de Volksstem”, gevoelden dien dag dat het noodig zou kunnen wezen ook op Zondagen te verschijnen om kwaadwillig veroorzaakte panieken te onderdrukken. Het Transvaalsche volk is een christelijk volk en wij wilden niet gaarne gods dienstige gevoelens van anderen kwetsen. Ik ging dus verlof vragen om op Zondag te mogen uitgeven als het noodzakelijk mocht zijn. Staatssecretaris Reitz had er geen bezwaar tegen; hij wilde alleen dat ik ook President Kruger zou raadplegen. „De fanatieke Calvinist”, zooals de Engelschen hem zoo graag mogen noemen, begreep niet waarom de Staatssecretaris mij nog naar hem had gezonden. Dergelijke publicaties waren toch in het belang van het land. Hij keurde het plan van harte goed.

Na den inval te Derdepoort, in het district Rustenburg — waar door de Linchwe kaffers bij hun inval, ik meen, zeventien familieleden van den President vermoord waren! — kwam ik wederom ten huize van ZHEd. Mevr. Kruger was verplet. De President zelf onderdrukte verontwaardiging en smart, om straks met den Uitvoerenden Raad de plannen te bespreken om dergelijke moorden der Engelschen te keeren.

Hij dwong zich zelf tot uiterlijke kalmte en was het bezadigdste van allen. Piet Grobler en Hans Malan, zijn kleinzoons die in het Rustenburgsche geboren zijn, waren opgewonden en dachten slechts aan wraakplannen. De President verzekerde hun dat de tuchtiging der Linchwe kaffers niet zou uitblijven; maar de tijd daarvoor was nog niet gekomen.

Zòò is de President, onwrikbaar, vastberaden, kalm en gevoelig. Een machtige invloed gaat van hem uit, die heel zijn omgeving, heel zijn volk electriseert. Die invloed doet zich merkbaar in dezen langen, bangen worstelstrijd gevoelen. Vol vertrouwen in den God die alleen zijn volk redden kan, zal hij blijven vechten, berustend in de rampen, dankbaar voor de overwinningen, Transvalers en Vrijstaters steeds ten voorbeeld. En mevrouw Kruger deelt in de overtuiging van haar echtgenoot. Niet als wijlen generaal Joubert behoeft echter Oom Paul de opwekking en aanmoediging van zijn vrouw.

Hij is in alle opzichten de sterkere met zijn reuzennatuur. Toch kan hij het bijzijn van Tante Sanna, zooals mevrouw Kruger bij de Burgers heet, niet ontberen; haar zorgen, haar toewijding, haar oude, beproefde aanhankelijkheid zijn hem onmisbaar. Hij houdt zijn vrouw uit de politiek en zal nooit bij haar in lands zaken te rade gaan, wat generaal Joubert bijna altijd deed.

Tante Sanna ontleent haar sterkte en vertrouwen aan haar man en naast haar geloof geeft zijn be-

rusting haar den moed om de zware verliezen, die haar deze oorlog toegebracht heeft, te dragen. Zij is bewonderenswaard in dat opzien tot haar echtgenoot, in dat steunen op zijn kracht.

Terneer geslagen was zij, toen het bericht kwam dat bij een der eerste gevechten tien onzer Burgers gesneuveld waren. Zij dacht zich den strijd nog als de oude kafferoorlogen met bijna geen verlies aan Boerenzijde, en toen Oom Paul opmerkte dat zij zich gelukkig mocht rekenen als de worstelstrijd geen 10.000 mannen kostte, toen werd zij stil en schokte het in haar. Eerst toen begreep zij wat deze oorlog zou worden.

Het sneuvelen en verwonden van haar kinderen en kleinkinderen heeft zij, ter wille van haar land, met gelatenheid gedragen; doch het gevangennemen van twee harer kleinzoons heeft de President langen tijd voor haar geheim gehouden, omdat zij, zooals de meeste Boeren en Boerenvrouwen, meer vrees had voor krijgsgevangenschap dan voor den dood op het slagveld.

Tante Sanna heeft alle gevaren in vroeger jaren met haar man gedeeld. Zij heeft al zijn zorgen, hoewel zij ze vaak niet kende en ze alleen op zijn gelaat las, met hem gedragen. Zij heeft haar land even lief als hij, zij kent haar volk, zoo goed als hij het kent. Zij wil er voor lijden, zooals zij er altijd voor geleden heeft. En als God eindelijk uitkomst geeft, zal zij die vieren zooals hij dit zal doen, dankend de Kracht waarop zij hebben gebouwd.

Ik heb mij President Kruger niet kunnen denken zonder tante Sanna, zij vullen elkaar aan; hij de ijzeren van lichaam en geest, zij de zwakke met haar rotsvast geloof in hem, met haar zorgen voor hem.

GENERAAL CHRISTIAAN DE WET.

Oom Chrisjan is tot voor den slag bij Blauwbank waar het Engelsche convooi werd buitgemaakt, een vrijwel onbekende grootheid geweest. Thans bezit hij wereldvermaardheid. Men zou het hem niet aanzien dat hij de beroemde generaal De Wet is, „the daring beggar“ zooals de Engelschen hem noemen. Hij is betrekkelijk klein te midden van het volk van reuzen. Het donkere baardje is reeds doorzilverd, het kleine oog tintelt wel, maar een bevelhebbersblik bezit hij evenmin als zijn gestalte imponeert.

Toch zijn zijn burgers bang voor hem. Hij duldt geen lafheid. Met zijn onafscheidelijke rijzweep weet hij te straffen. Bij Blauwbank reeds joeg hij de enkele lafaards terug in de schansen met knallende slagen. Zijn menschen kennen den sjambok die hen tot hun plicht zal terugbrengen, want oom Chrisjan heeft hem nooit uit de hand. Op het oogenblik van de tuchtiging komt hun karakter in opstand tegen deze speciale kafferstraf; maar hun generaal zelf is zoo onverschrokken dat zij ten slotte meer beschaamd zijn over hun eigen lafheid dan verontwaardigd over de zweepslagen.

Generaal De Wet heeft bijna altijd succes, hieraan is zijn populariteit onder zijn burgers te danken. Daarom kan ook hij meer doen tegenover zijn menschen dan een andere generaal. De burger die eenmaal door de Wet in zijn positie is gejaagd en onder Oom Crisjan blijft vechten, is voor altijd van zijn bangheid genezen.

Er is misschien geen Boerenbevelhebber die zulk een hazenslaap heeft als generaal De Wet. De brandwachten krijgen geen gelegenheid hun waakzaamheid te verslappen, want zij hebben eerder te vreezen voor een overval van hun generaal dan voor een verrassing des vijands. De vermoeide burgers slapen dan ook gerust al omzwerven hen de Engelschen, hun generaal waakt.

Hij is moedig, stout, onverschrokken en vindingrijk, maar altijd voorzichtig. Een mislukte expeditie doet hem een oogenblik stampvoeten. In zijn woede over de mislukking raast hij tegen de schuldigen dat zij er van beven en straft hij streng en zwaar; maar straks peinst hij weer op nieuwe plannen.

Prijzen doet hij zelden, maar wie zijn plicht verricht, merkt uit het vertrouwen dat de generaal in hem stelt, dat hij gewaardeerd wordt.

Bij Magersfontein had De Wet weinig gelegenheid zich te onderscheiden. Piet Cronjé en Koos de la Reij hadden reeds hun lauweren verdiend en Oom Cbrisjan wilde in den krijgsraad dus niet al te veel zeggen. Cronjé duldde bovendien geen raadgevingen van De Wet, De la Reij had reeds moeite genoeg zijn plannen gehoor te doen vinden. Gene-

raal De la Reij en De Wet waren echter altijd samen. Zij waren er geen mannen naar om stil te zitten zooals Piet Cronjé. De Wet schat zijn Transvaalschen collega hoog. Beiden zijn in dezen oorlog boezemvrienden geworden.

Zijn bescheidenheid belet hem niet ieder de waarheid te zeggen, hetzij hij hoog of laag geplaatst is. Toen de Vrijstaatsche Regeering hem van Natal terugriep om aan de Modderrivier als vechtgeneraal der Vrijstaters op te treden, stoomde hij per specialen trein naar Bloemfontein, waar hij onmiddellijk natuurlijk een bezoek bracht aan president Steyn. Nadat hij verschillende zaken besproken en zijn instructies ontvangen had, zei hij: „President, het is nu misschien geen tijd om zulke zaken te bespreken; maar ik wil toch even zeggen dat ik mij geërgerd heb over onze spoorwegambtenaren. In Transvaal kwam aan elk station de chef mij beleefd vragen of ik iets verlangde, nauwelijks was ik echter te Viljoensdrift of de chef antwoordde mij op een vraag:

„I don't understand Dutch“. (Ik versta geen Hollandsch). En van daar tot Bloemfontein waren de beambten overal even onbeleefd. Een van de eerste dingen na den oorlog moet zijn al die Engelschen te vervangen door menschen die wij vertrouwen kunnen. Eigenlijk had de president hiervoor reeds voor den oorlog moeten zorgen. Wij hebben veel te veel verraders in ons midden, president, en het spijt mij dat ik het zeggen moet, maar dit is de schuld van de Regeering.“

De Wet heeft nog al het ridderlijke van het

Hugenotenbloed, dat ook in zijn aderen vloeit, behouden. Hij is altijd edelmoedig tegenover de overwonnenen en zal vermijden wat dezen onnoodig kwetsen kan. De verschijning zal den Britschen gevangene niet toonen dat hij den beroemden Boerengeneraal voor zich heeft; maar de eerbied van zijn burgers wijst De Wet aan.

Iets romantisch schijnt tevens in hem te schuilen. Enkele dagen voor het Engelsche convooi te Honigspruit, in Juni l.l., werd aangehouden, vertelde mij een der Vrijstaatsche spoorwegambtenaren, een Afrikaner die in Britschen dienst was overgegaan, dat generaal De Wet negentien gewonden die hij op het slagveld nabij Senekal gevonden had, met een zijner ambulance wagens naar Kroonstad had gezonden en tevens aan lord Methuen de boodschap had laten overbrengen dat deze moest oppassen want dat hij (De Wet) kwam.

Het verhaal leek mij al te onwaarschijnlijk en nadat ik het aan een of twee vertrouwden als een grap had medegedeeld, was het mij uit de gedachten toen plotseling het bericht van den overval van den trein met levensmiddelen, kleeren en geld mij er weder aan herinnerde.

Er scheen dus wel grond in het verhaal te zijn; want plaats en tijd kwamen al te nauwkeurig overeen met de romantische boodschap zooals mij die was verteld.

Generaal De Wet is bovenal de man van de valstrikken. Verscheidene malen heeft hij de niets kwaads vermoedende Engelschen reeds door quasi-

vluchtende Boeren in zorgvuldig voorbereide stellingen gelokt waar het knetterend kruisvuur der Mausers de soldaten wegmaaide en de overlevenden tot overgave dwong. En zelf is hij te voorzichtig om in dergelijke vallen te loopen.

Met generaal De la Reij heeft hij den scherpen blik gemeen om onmiddellijk het zwakke punt in het cordon te ontdekken als hij omsingeld is, en zijn burgers toe te roepen: „Daar moet ons ons losskiet.“

Generaal De Wet's hoeve ligt langs den spoorweg Bloemfontein—Pretoria, in de nabijheid van Honigspruit. Van daar dat hij in die streek zoo uitmuntend thuis bleek te zijn.

Ten tijde der verkiezing voor een Vrijstaatsch hoofdcommandant voor de Westergrens, was De Wet nog niet voldoende bekend onder de burgers, anders waren zeker alle stemmen op hem uitgebracht. Hij had den naam van een dapper man, doch er waren nog vele officieren die de schouders ophaalden en zeiden: „Ek denk niet veel van De Wet nie.“ Toch scheelde het slechts één stem met zijn mede-candidaat.

Toen evenwel Ignaas Ferreira zoo ongelukkig omkwam, had De Wet gelegenheid gehad te toonen dat hij een even slim als dapper generaal was en was hij bij voorbaat aangewezen Ferreira's opvolger te zijn.

Oom Chrisjan heeft zich ook op politiek terrein bewogen. Hij is korten tijd Volksraadslid geweest, zijn kiezers vaardigden hem evenwel niet weder af

toen zijn tijd om was. De Wet had de gewoonte zoodra de debatten zijns inziens te onbelangrijk waren om zijn tijd er aan te geven, naar Johannesburg te gaan en er graan of aardappelen aan de markt te brengen. Ook praatte hij lang niet genoeg naar den zin zijner constituenten. Deze beide eigenschappen maakten een eind aan zijn kortstondig politiek bestaan. Oom Chrisjan was er niet rouwig om, hij had niet veel hart voor de politiek en had alleen zijn zetel ingenomen omdat zijn publiek hem riep.

Even goedhartig is de groote generaal als hij dapper is. Toen de arme luitenant Nix zwaar gewond in de hoeve te Sannahspost moest achterblijven omdat het paardencommando geen voldoende ambulances bij zich had, kwam generaal De Wet bij den gekwetste en de tranen stonden hem in de oogen, toen hij met trillende stem zijn spijt uitdrukte, dat hij den zwaar gewonde aldus in handen van de Engelschen moest laten.

Later, te Bloemfontein in het hospitaal, sprak luitenant Nix met groote bewondering over den dapperen Boerenbevelhebber; hij had slechts één grief tegen hem te weten: dat De Wet te humaan was, hij had de geheele Engelsche macht te Sannahspost moeten vernietigen en niet ongehinderd moeten laten ontsnappen, waar hij ze zoo gemakkelijk had kunnen gevangen nemen.

Hoe vast besloten generaal De Wet is om tot het uiterste stand te houden, moge blijken uit hetgeen hij mij verzekerde: „Zoo lang ik een kans zie

om te ontvluchten en weer te vechten, zal ik mij niet gevangen geven. Wegloopen zal ik, al moest ik het ook geheel alleen doen. En als er geen kans meer is om te ontkomen, zal ik vechten tot ik niet meer kan."

Er is een tijd geweest dat De Wet zijn vijand nog te gering schatte en nog te veel vertrouwen had in de geestkracht zijner burgers. Het was te „Poplar Grove" toen hem 's nachts vóór den slag door zijn verkenners werd gerapporteerd dat de Engelschen ter rechter en linkerzijde zijner posities oprukten. Hij achtte het toen niet noodig zijn beide flanken te versterken, met het gevolg dat 's morgens zijn burgers hun stellingen ontruimden zoodra zij zagen dat de vijand in zijn omtrekkende beweging niet werd tegengehouden en de voorhoeden der Britsche legers elkander naderden.

Nabij Bloemfontein hield De Wet weer stand met een handjevol getrouwen en vocht hij dapper, niet-tegenstaande de beloofde Transvaalsche hulp het beter geoordeeld had niet te verschijnen. En toen oom Chrisjan de Vrijstaatsche hoofdstad 's avonds moest verlaten, laadde hij het magazijn van zijn Mauser met vijf patronen die hij, naar men zegt er nooit uithaalt, en welke hij bestemd heeft voor vijf hooggeplaatste verraders te Bloemfontein.

Generaal French heeft alle waardeering en bewondering voor De Wet en drukte eenmaal den wensch uit vóór hij Zuid-Afrika weder verliet of als hij mocht sneuvelen, vóór zijn dood, de hand te mogen drukken van de beide „generaals bij de

gratie Gods," De la Rey en Christiaan de Wet. Het is dan ook wel iets om zelfs een geschoolden bevelhebber bewondering en verbazing af te dwingen, de handigheid waarmede de eenvoudige boer van Honigspruit het beleid van meer dan een half dozijn Britsche generaals en een macht van 70,000 man wist te verschalken, die alles inspanden om hem te vangen.

GENERAAL LOUIS BOTHA.

"Moge onze vierkleur wapperen aan een vrije zeehaven."

Den 10en October '99 zond Louis Botha een telegram in dien geest aan president Kruger om hem geluk te wenschen met zijn 74en geboortedag. Er blijkt duidelijk uit dien wensch dat de beroemde generaal een illusionist is, hij heeft echter bewezen tevens een man van de daad te zijn.

Als alle Transvaalsche Volksraadsleden behoorde Louis Botha onder de eersten die in het veld waren. Lukas Meyer, het oudere lid voor Vrijheid, voor welk kiesdistrict ook de tegenwoordige commandant-generaal zitting heeft, was bij voorbaat aangewezen het bevel over een der boerenlegers te voeren. Hij had in den eersten vrijheidsoorlog meegestreden, was toen gewond, en had bovendien van groote dapperheid in den Zoeloe-oorlog blijk gegeven. Louis Botha daarentegen was nog jong. Als krijgs-

officier had hij het niet verder gebracht dan ad-sistent-veldkornet en zijn tactische bekwaamheden waren nog niet beproefd.

Bij den slag van Dundee stond hij onder Lukas Meyer en als ondergeschikte deed hij zijn plicht zonder zich op den voorgrond te dringen. Hij is niet een der burgers die altijd het hoogste woord willen voeren, hij kan en wil gehoorzamen zooals hij bevelen kan en gehoorzaamd wil worden.

Door de inspanning van de jacht op generaal Yule, na de ontruiming van Dundee, werd Lukas Meyer, die niet sterk is, ziek. De dokters schreven hem volstreckte rust voor en Louis Botha nam tijdelijk het bevel van zijn mede-afgevaardigde over. Nu trad de nieuwe generaal op. Hij had het voorbeeld van gehoorzaamheid gegeven, thans eischte hij op zijn beurt opvolging zijner bevelen. Zijn afdeeling hield Ladysmith ten zuiden ingesloten. Aan hem was dus vanzelf de taak om de zuidelijke stellingen zoo sterk te maken, dat men er weerstand zou kunnen bieden aan den opmarsch van sir Redvers Buller tot ontzet van generaal White.

Met bewonderenswaardigen tactischen blik deed Louis Botha dit. Onder zijn persoonlijk toezicht groeven de Burgers hun schansen en slooten en verborgen de stellingen achter boomtakken en groen.

Inmiddels werd generaal Joubert naar het hospitaal te Volksrust gebracht om er te genezen van een ongemak bij den beroemden tocht naar Estcourt opgedaan. Louis Botha werd het opperbevel over de Toegela-stellingen opgedragen en zoo uitmuntend

waren de verschillende commando's over de posities verdeeld, dat bij den eersten slag op geen enkel punt versterkingen behoeften gezonden te worden. Met zeldzaam juist blik had de jonge generaal de plaatsen ontdekt waar de Engelschen zouden kunnen trachten der Boeren verdedigingslijn te verbreken.

Alle eer van dezen slag, evenals van de volgende slagen, kwam Louis Botha toe; toch dacht hij er niet aan, zich aan de bevelen van generaal Joubert te onttrekken, ook al kon hij zich niet altijd met diens orders vereenigen. Eerst toen Oom Piet overleden was en hij door dezen zelf als zijn opvolger was aangewezen, trad hij onbelemmerd op. Hij aanvaardde het opperbevel niet in een gunstigen tijd. Met honderden liepen de Boeren, verlokkt door lord Roberts' schandelijke proclamatie, naar huis. Louis Botha kon een dergelijk plichtvergeten niet gedoogen en op zijn bevel trok een kleine patrouille der Johannesburger politie het reeds door de Engelschen geoccupeerde gebied in om de schuldigen te arresteeren en achter de Boerenlinie te brengen. Schrik en ontsteltenis verspreidde deze krachtige maatregel onder de verraders van hun land, die zagen dat Louis Botha's macht tot zelfs achter de Britsche lijn zich uitstreckte.

Zoodra de Regeering bij de nadering der Engelschen Pretoria had verlaten, sloeg de bevolking met toestemming van hooggeplaatste ambtenaren aan het plunderen van een groote gouvernementssloods vol voedingsmiddelen. Nauwelijks kwam dit

den commandant-generaal ter oore of hij begaf zich in allerijl naar de hoofdstad, hoewel zijn tegenwoordigheid ook bij zijn burgers in het veld vereischt werd. In weinig tijd bracht hij met zijn gewone energie regelmaat in de wanorde die te Pretoria heerschte. De loods werd onmiddellijk gesloten, een proclamatie uitgevaardigd waarbij de inwoners tot rust en ordelijkheid werden aangemaand en een speciaal politiecorps aangesteld om voor de orde te waken. Na weinige uren in de stad te hebben doorgebracht, keerde Louis Botha naar de stellingen terug.

Den dag van de occupatie van Pretoria vaardigde hij drie bevelen tot in hechtenisneming uit tegen pro-eminente personen in de vroegere residentie, die beschuldigd waren van hoogverraad. De arrestatie kon helaas niet plaats hebben. Doch al wanen deze heeren zich thans veilig, de commandant-generaal heeft getoond dat hij de schuldigen weet te vinden en zal vinden, ook al beschermt lord Robert ze met zijn machtig leger.

Louis Botha behoort tot de jongste van de Boerengeneraals. Hij is slank en buigzaam van gestalte, heeft een energiek gelaat, een paar groote oogen die vaak staren als trachten zij te zien waar anderen reeds lang de grens hunner gezichtslijn hebben bereikt, een blond baartje en dito knevel en een mond die zich gauw tot een glimlach plooit. Louis Botha is in alle opzichten een „heer“. Hij kent alle vormen der Europeesche samenleving, spreekt en schrijft het Hollandsch beter dan een der andere

generaals en teekent bij zijn eerste verschijnen reeds den man van beschaving. Zijn burgers achten hem om zijn welwillendheid, zijn onvermoeide werkkraft en zijn groote tactische bekwaamheden. Zijn woord is hun een wet. Zij doen voor hem alles met liefde en toewijding en streven er naar hem naar den zin te zijn. Opmerkelijk is het dat waar de Boer heel spoedig en bij voorkeur spreekt van oom Paul, oom Piet, oom Chrisjan en oom Koos, geen enkel Burger er aan denkt oom of neef Louis te zeggen. De waarnemende kommandant-generaal heet eenvoudig Louis Botha.

Hij is de man van de „*grande guerre*.” Geen enkele Boerengeneraal weet zóó zijn posities te kiezen en klaar te maken, weet zoo te handelen op het juiste oogenblik. Waar De Wet en De la Rey hun kracht vinden in den guerillastrijd, daar ontwikkelt Louis Botha zijn sterkte in de groote veldslagen, waar hij het geheele vechterrein overziet, als de bekwaamste generaal. Sir Redvers Buller heeft in hem altijd zijn meester gevonden. Lord Roberts meet zich thans met hem. Indien de overwinning ten slotte aan de Britsche zijde zou wezen, wat ik niet geloof, zou dit niet aan de mindere bekwaamheid van den tegenstander des Engelschen Veldmaarschalks te wijten, doch slechts te zoeken zijn in de verpletterende overmacht.

Louis Botha heeft met generaal Joubert de voorzichtigheid gemeen die de Burgers in geen onnoodig gevaar brengt en die een bevelhebber der Boeren zulk een sterk vertrouwen bij zijn menschen geeft,

maar hij heeft grooter geestkracht dan zijn overleden voorganger. Hij durft meer aan en laat niet zoo spoedig den moed zakken. Men zou dit kunnen toeschrijven aan Louis Botha's jeugdigen leeftijd, doch Generaal Joubert is *altijd* de man geweest wien spoedig de handen met lamheid waren geslagen bij grooteren of kleineren tegenspoed. In den eersten Vrijheidsoorlog was Kruger de onwankelbare van vertrouwen waar Oom Piet de zaak reeds verloren achtte. In zoo verre heeft dus de President een sterkeren steun in Louis Botha dan hij in generaal Joubert had. Om die reden mag men ook met zekerheid zeggen dat de strijd niet zal worden opgegeven, doch zal aanhouden tot de laatste krijgers machteloos zijn geworden.

Het oudere geslacht van '80 is aan den strijd ontvallen; Piet Joubert is dood, generaal Kock gesneuveld, Piet Cronjé gevangen. Alleen Paul Kruger staat nog, hoog als de vuurbaak waarnaar zich de jongeren richten. Louis Botha, Christiaan de Wet, Koos de la Rey, Ben Viljoen hebben waardig de plaatsen der ouderen ingenomen. Zij zijn zelfs kloeker, scherpzinniger, geestkrachtiger gebleken dan de garde van '80.

In Louis Botha vinden wij een grooter organiseerend en administreerend talent dan in Slim Piet. In den Volksraad bewees hij de kalme spreker te zijn die alles overdacht wat hij zeide, die nooit zich door drift zou laten vervoeren en die een studie maakte van zijn redevoeringen. Hij was slechts enkele jaren lid van ons hoogste Wetgevend Lichaam,

doch blonk reeds zeer spoedig uit door zijn helder oordeel. Hij is vooruitstrevend en was vroeger een der warme verdedigers van Schalk Burger's politiek, zooals deze was neergelegd in het bekende „Industrieel rapport“. Dit jaar, tijdens het beroemde debat inzake de dynamiet-concessie was hij in zijn volle kracht, en nog nooit heb ik in mijn vijfjarige loopbaan als Volksraadsverslaggever zulke kranige redevoeringen hooren uitspreken als die van Louis Botha, toen verdediger van het voortbestaan der concessie.

Hij is geen partijdig tegenstander van President Kruger's regeeringsbeleid. Hij zal oom Paul in elk goed voorstel steunen, doch zich ook met al zijn kracht kanten tegen een maatregel dien hij afkeurt. In zijn critiek, hoe scherp en afbrekend ook, blijft hij steeds de vormen in acht nemen. Hij mag heel graag gedurende het reces de discussie met den president voortzetten, die zich dan meestal hevig opwindt, terwijl Louis Botha altijd even kalm blijft. Hij is de minzaamheid in persoon, staat ieder vriendelijk te woord; maar is meestal te zwak iemand rondweg een verzoek te weigeren. In het dagelijksch leven is hij een alleraangenaamst mensch die zich overal thuis gevoelt en over bijna elk onderwerp kan meepraten.

Wie Louis Botha eenmaal heeft ontmoet, houdt van hem.

GENERAAL J. H. DE LA REY.

„Generaal zal ons niet lieverst ievers anders verder gesels?“

Het was te Magersfontein op een heerlijk frisschen morgen in het laatst van December van het vorige jaar. Generaal Cronjé en zijn staf waren op hun ochtendinspectie bij het lager van Majoor Albrecht aangekomen, waar ik dien nacht de gast der Vrijstaatsche artillerie was geweest. Oom Piet was met zijn officieren Spionskopje opgeklommen, van waar zij met hun kijkers het Britsche kamp te Tweerivieren inspecteerden. Oom Koos de la Rey bleef met mij praten. Hij had een wit zijden das om den hals en den grooten grijzen flambard op het hoofd in de linkerhand een stukje biltong en in de rechter een vervaarlijk groot zakmes, waarmee hij het in de zon gedroogde vleesch in schijfjes sneed, die hij met den duim op zijn mes vasthield en zoo naar den mond bracht. Drie of vier bommen waren een honderd tree van ons gebarsten, want de Engelschen brachten hun morgengroet. Ik vond de plek wat „unheimisch“ en kon in elk geval niet de gewenschte aandacht aan het gesprek besteden. De Transvaalsche generaal had van het vallen der granaten heel weinig notitie genomen; hij was te zeer in het onderwerp van het gesprek verdiept.

Wij spraken over de ontruiming der posities te Tweerivieren waar generaal De la Rey het bevel had over die stellingen, welke de Engelschen het hardnekkigst bestookt hadden. De avond was ge-

vallen en de vijand had voor de eerste maal, sedert zijn optrekken tot ontzet van Rhodes, — o, pardon — van Kimberley, de burgers niet tot wijken kunnen brengen. De Engelschen trokken terug, toen plotseling de onbegrijpelijke order van generaal Cronjé, den opperbevelhebber der vereenigde Republiekeinsche strijdmachten, kwam om de positie te ontruimen. Woedend riep De la Rey uit: „maar zie jelui dan niet dat wij het slagveld behouden hebben?“ Oom Piet, hardnekkig als altijd, bleef evenwel op zijn stuk staan. Het Fauresmith-commando was uit zijn stellingen verdreven en dit maakte, zijn inziens, een langer stand houden te Tweerivieren onmogelijk.

Aan de order van den opperbevelhebber werd ten slotte voldaan, doch toen den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag, een paar der Boerenwachten de verlaten stellingen bezochten, was er nog geen Engelsman te ontdekken.

„Mijn zoon is daar gesneuveld“, aldus besloot generaal De la Rey, „maar dit verlies heeft mij niet zooveel tranen gekost als het opgeven der Tweerivieren-stellingen. Waren wij er gebleven, dan hadden de Engelschen zich gedwongen gezien tot aan Grootrivier terug te trekken; want tusschen Modderrivierstatie en de Oranjerivier is geen voldoende water voor zooveel menschen en dieren. Waren zij eenmaal zoover terug, dan hadden wij gemakkelijk een vereeniging kunnen bewerken met onze strijdmachten onder Grobler en Hendrik Schoeman te Colesberg.“

Dit onderwerp stemde Oom Koos nog zoo droevig

en greep hem nog zóó aan, dat hij de barstende bommen niet hoorde.

Generaal de la Rey is de energiekste onder de Transvaalsche bevelvoerders. Hij is de De Wet van de Zuidafrikaansche Republiek en kan er op bogen, het eerste succes behaald te hebben in dezen oorlog. Het was te Kraaipan, waar hij den gepantserden trein deed ontsporen en buit maakte, en kapt. Nesbitt en zijn 30 man gevangen nam. Overal waar de zaken verkeerd gingen werd hij heen gezonden. Toen er geen samenwerking was onder de Boerencommando's aan de Westergrens, ten zuiden van Kimberley was het De la Rey, die daarheen ging om de eendracht te herstellen en den opmarsch naar Grootrivier te volbrengen. Ongelukkigerwijs werden de Boeren, terwijl hij op weg was van Mafeking, te Belmont uit hun posities verjaagd en moesten zij twee dagen later te Rooilaagte voor de overmacht het veld ruimen, hoewel De la Rey toen aan den slag deelnam. Met welk een gelukkigen uitslag hij te Tweerivieren streed, heb ik hierboven reeds uiteengezet.

Langzamerhand kwam het onderling vertrouwen er nu bij de burgers in. Was generaal Cronjé er echter in geslaagd zijn plannen door te zetten, dan was de slag van Magersfontein zeker ook verloren. Oom Piet, die zijn bijzondere voorliefde voor posities op de kopjes nog maar steeds niet kon opgeven, trots de Burgers de zeer noodlottige gevolgen van deze stellingen hadden gezien te Belmont en

te Graspan (Rooilaagte), had wederom loopgraven laten maken in den berg. Generaal De la Rey echter had al zijn invloed en overredingsgave in den krijgsraad aangewend om op eenigen afstand van den berg die slooten — zooals de Boeren zeggen — te doen graven. Zijn plan werd uitgevoerd en de trefkans werd hierdoor voor de Engelschen zooveel kleiner. Oom Piet kon zich evenwel nog altijd niet met deze taktiek vereenigen, totdat het bombardement voor den slag van Magersfontein, het nut ervan glashelder bewees. Den geheelen middag, tot na zonsondergang, beschoten de Engelschen de kopjes van boven tot onder met 48 kanonnen. Het resultaat was dat er vijf burgers licht gekwetst werden.

Oom Piet zijn schansen lagen vol bom- en steenscherven. In Oom Koos zijn stellingen, waar de Transvalers en Vrijstaters schuilden, was net één bom gevallen; terwijl de Burgers in deze slooten geen last hadden gehad van de klipsplinters, die gewoonlijk meer dooden en gewonden maken dan de granaten zelf.

Ook van generaal De la Rey is de uitvinding van de beroemde draadversperring te Magersfontein.

Te Colesberg liet generaal Schoeman zich inmiddels de mooiste posities ontnemen en liep deze alle kans omsingeld te worden, ook daarheen werd generaal De la Rey gezonden en spoedig waren alle verloren stellingen herwonnen.

Maar nog had hij geen rust. Magersfontein was ontruimd. Kimberley ontzet, Cronjé omsingeld.

Oom Koos kreeg instructie ook daar weer zijn talent te toonen. In Bloemfontein kwam echter opont-houd en Cronjé had zich overgegeven voor De la Rey met zijn beste commando's ter plaatse kon zijn. Bij Abrahamskraal stuitte generaal French op de nu vereenigde machten van de twee vrienden: De Wet en De la Rey en al zat de paniek er in, toch wist de laatstgenoemde zijn burgers bij elkaar te houden. Generaal French moest ook hier weder, evenals te Colesberg, De la Rey's meesterschap erkennen

Meer dan eenig ander generaal weet hij zijn menschen een hart onder den riem te steken door zijn beslistheid en den scherpen blik, waarmede hij onmiddellijk den toestand overziet. Te Tweerivieren werd hij met 1600 man omsingeld, doch vóór de Engelschen gelegenheid hadden het cordon nauwer te halen, waren hij en de zijnen reeds weder vrij. Het „daar moet ons los skiet,“ dat generaal De Wet van hem heeft overgenomen, was onder zijn leiding met zulk een snelheid uitgevoerd, dat de kranige manoeuvre bijna geen menschenlevens had gekost.

De plaatsing zijner Burgers toont altijd zijn grondige menschenkennis. Op de gewichtigste punten zet hij steeds de dappersten, die van geen wijken weten en door hún voorbeeld den bangeren moed geven. Zijn posities blijven dan ook altijd het langste bezet.

Hij houdt van doortastende maatregelen en als hij niet laat stormen, is het omdat hij het Boeren-

karakter te goed kent, of omdat hij weet dat de tijd hem de overgave zal brengen, zonder hem meer verlies te bezorgen dan een onmiddellijk optreden.

Zijn bevelen zijn zoo kort, dat zij voor een ander dan een Boer onuitvoerbaar zouden zijn, doch hij weet altijd wien hij met een opdracht belast en dat de man in staat is ze uit te voeren. Toen majoor Albrecht met twee stukken geschut door de bedekking alleen op een kopje was achtergelaten, liet De la Rey zijn broer roepen en beval hem: „Ga met driehonderd man die stukken halen.“ Hij wist toen dat de vijand moeite deed de kanonnen te overmeesteren. Maar zij zijn niet in handen der Engelschen gevallen. Oom Koos wist wien hij zond en zijn bevel is beroemd geworden.

Zijn donker uiterlijk toont den hartstochtelijken man aan. Hij is middelmatig groot; heeft een zwarten baard, donkere oogen en een eenigszins gebogen neus, die hem een Oostersch type geven. Kalm te zijn ligt niet in zijn aard. Overijld is hij evenwel nooit. Wee den bange die wegloopt, ongenadig kastijdt hij hem met zijn patroongordel. Zijn menschen zijn zoo bevreesd voor hem, dat zij niet spoedig durven vluchten.

Cronjé heeft menige harde waarheid van hem moeten hooren en niemand was meer teleurgesteld over Piet's kriegsbeleid dan generaal De la Rey, die hem voor dezen oorlog hooggehouden had als de Boerengeneraal bij uitnemendheid.

In den Eersten Volksraad is Oom Koos vertegenwoordiger voor Lichtenburg. Hij is altijd trouw in

zijn zetel; praat veel, maar niet te veel; kan zich vreeselijk opwinden en is bang voor niemand. Als staatsman acht hij president Kruger, maar van zijn staathuishoudkundig beheer is hij een scherpe criticus en dan kan hij wel eens iets meer zeggen dan wel voegt in den mond van een volksvertegenwoordiger tegenover het grijze hoofd der Z. A. R. Maar als de meeste driftige menschen, is hij de eerste om rondborstig vergiffenis te vragen en hij mag er op roemen zeer weinig vijanden te hebben. Vaak is hem Hollanderhaat verweten; wie oom Koos echter goed kent, weet beter. Hij had één gebrek en dat was, dat hij zich te veel door Loveday, het Engelsche Raadslid, liet adviseeren. De ondervinding zal hem thans echter wel verstandig hebben gemaakt, want hij ziet gauw zijn ongelijk in en bekent dit eerlijk.

DANIE THERON.

De oogen en ooren van Generaal De Wet, en de vermetelste van alle Boerenstrijders... dat is Danie Theron!

Hij is klein en tenger, met een jeugdig, ik zou bijna zeggen jongensachtig voorkomen, ietwat linksch in zijne bewegingen; maar partmantig in zijn optreden. Hij rijdt kranig paard, zwemt goed, fietst goed, is een onvermoeid looper, en bovenal taai en volhardend. Onder zijn makkers is hij de sjoviale prater, die veel van een grap en veel van een

liedje houdt. In het veld en in dienst is hij de aanvoerder, die door een enkel aanmoedigend woord en zijn voorbeeld alles van zijn menschen kan verkrijgen. In vreedestijd was hij procureur te Krugersdorp en in dezen oorlog heeft hij het gebracht tot kapitein van een verkenningskorps.

Theron's verkenners zijn de plaag van de Engelschen. Zij weten nauwkeurig hun bewegingen en hun sterkte. Zij omzwermen de Rooineks als de vliegen, met dit verschil, dat de laatsten in den winter minder in aantal zijn geworden terwijl de brutale verkenners talrijker werden. In den nacht rijden zij naast de Britsche patrouille voort en overdag zwerven zij in allerlei vermommingen in de vijandelijke kampen. Zij spreken Engelsch of Afrikaansch, Schotsch, Iersch of Welsh, naar gelang de omstandigheden het eischen. Zij zijn Boeren, die met hun landbouwproducten ter markt komen, of Britsche soldaten, die te midden hunner strijdmakkers loopen te lanterfantten. Zij wagen zich in de nabijheid van elke stelling en durven elke macht aan als het moet. Zij verkoopen hun leven duur, maar behouden het liever als de snelheid van hun paard en de gewisheid van hun schot hen kunnen redden. Zij zijn listig en vermetel, en hebben een zeldzaam geluk. Een Engelsche patrouille in een hinderlaag lokken, is voor hen een genot en zelf met alle omzichtigheid zich te hoeden voor een valstrik, een aangeboren eigenschap. Zij zijn de besten uit de goeden. Wie

bang is of dom, moet niet bij „Therons verkenners“ gaan. Danie moet menschen hebben op wie hij kan vertrouwen en het is dan ook een eer tot zijn manschappen te behooren.

De Britsche officieren zijn reeds lang wanhopig... al hun middelen om Danie en de zijnen te verschalken, hebben gefaald! Vangen kan men ze bijna niet en iets voor hen te verbergen is amper even onmogelijk. De vijand kent Danie heel goed en weet maar al te wel, dat hij den slimmen De Wet een krachtige en onmisbare hulp is. Ik heb Engelsche officieren na het gebeurde te Honingspruit, in Juni l.l. hooren uitroepen: „Konden wij Theron maar in handen krijgen“ en dit was het vleidendste compliment dat men Danie kon maken.

Toen in het laatst van September de oorlog onvermijdelijk scheen, deed Danie Theron een oproeping in de bladen om een wielrijderscorps te vormen, dat zou dienen om dépêches en rapporten over te brengen en verkenningswerk te verrichten. Hij had in het begin weinig plezier van zijn oproep. De Boeren meenden, dat het de bedoeling was zich aan het gevaar te onttrekken. Zoodra echter de wielrijdersdienst was geregeld en de Burgers zagen dat geen rivieren of zware wegen, geen vijandelijke patrouilles of vijandelijke kogels de dépêcherijders konden tegenhouden, begonnen zij ook het corps te respecteeren.

Bij Ladysmith en de Toegela maakte Theron zich weldra naam, maar hij werd eerst bekend bij

alle commando's, toen hij zijn beroemden tocht naar Cronje's omsingeld lager had afgelegd, om er geheime dépêches te brengen. Inmiddels hadden het verraad en de spionnagedienst der Engelschen generaal De Wet geleerd van hoeveel waarde nauwkeurige inlichtingen waren. In den krijgsraad te „Poplar Grove“ stelde Oom Chrisjan daarom voor, een verkenningscorps op te richten, aan welk corps het verstrekken der noodige gegevens uitsluitend zou zijn opgedragen. De dapperheid, onversaagdheid en vermetelheid van Danie Theron, waarvan hij bij zijn tocht naar Paardenberg zoovele blijken had gegeven, waren zoo versch in de herinnering, dat hij in dien krijgsraad met algemeene stemmen tot aanvoerder van dit corps werd gekozen met den titel van kapitein. De Regeering keurde de oprichting van het corps goed, dat aanvankelijk honderd man zou tellen en waarvan elk lid twee goede paarden ter beschikking zouden worden gesteld.

In heel weinig tijd was het corps voltallig en aanvaardde de hoofdman over honderd zijn bevel. Het was een uiterst gevaarlijk werk dat deze verkenners op zich namen en heel spoedig trokken zich de minder stoutmoedigen terug en voegden zich weer bij hun commando's. Danie beproefde zijn manschappen één voor één. Op zijn avontuurlijke expedities nam hij telkens een ander mee, dien hij nauwlettend gadesloeg en duidelijk maakte, dat hij hem niet kon gebruiken, zoodra bij bespeurde dat

de man een te groot hazenhart of te weinig gezond verstand had. Op deze wijze heeft Theron een keurkorps om zich verzameld, waarop hij trotsch kan zijn. Het zijn meest allen jongelui vol geestdrift, vol moed, onverschrokkenheid en kracht. Geen stad wordt er bezet door de Engelschen of een of meer verkenners blijven er achter om de bezetting door den vijand bij te wonen. Niet minder dan acht stonden in de onmiddellijke nabijheid van den Britschen veldmaarschalk, toen deze op het marktplein te Pretoria zijn redevoering uitsprak na zijn intrede in de Transvaalsche hoofdstad, en eerst drie dagen later verlieten de heeren per ossenwagen langs de renbaan de stad, ruim voorzien van kostbare inlichtingen.

En niettegenstaande al die list, dien moed en stoutmoedigheid, blijft Danie steeds de slimste, de dapperste, de onverschrokkenste en voortvarendste van allen. Dit geeft hem het overwicht over zijne manschappen, want bevelen en den baas spelen gaat hem altijd slecht af.

Te Krugersdorp was hij de jolige makker, die allerlei studentenstreken bedreef. Als politicus is hij vooruitstrevend en scherp anti-Engelsch. Men herinnere zich zijn afstraffing van den hoofdredacteur Moneypenny van de Johannesburger „Star“, die de Transvaalsche Regeering en het Transvaalsche volk altijd beleedigde. Kort voor den oorlog schreef hij nog een uitvoerig betoog aan de „Volksstem“, waarin hij met kracht zijn stem verhief tegen de beslissing van den Eersten Volksraad, inzake het

dynamiet-monopolie en als de oorlog niet uitgebroken was, zou hij zeker getracht hebben een beweging op touw te zetten om die beslissing in herziening te doen nemen. Kans van slagen had die poging niet, want de meerderheid in den Volksraad was te groot en het besluit zelf de vrucht van te ernstige consideratie; maar Danie was nu eenmaal een besliste tegenstander van het dynamiet-monopolie en vreesde niet de aantijging van Engelsche sympathiën, wanneer zijn overtuiging hem tot protesteeren drong. Hij is Kaapkolonist van geboorte, schrijft en spreekt even gemakkelijk Hollandsch als Engelsch, is een vlot redenaar en te jong om reeds conservatief te zijn. Progressief en Britsch-gezind is bij hem echter waarachtig niet synoniem; hoewel men in de Z. A. R. die twee qualiteiten bijna altijd in één adem noemt. Vaak ten onrechte natuurlijk!

Toen besloten was dat Generaal De Wet in den Vrijstaat zou blijven en daar de Britsche communicatielijn zou verstoren, werd Danie Theron aangewezen hem ter zijde te staan en werden voor de verschillende afdeelingen van het beroemde verkenningskorps nieuwe bevelvoerders gekozen.

Hoe Danie zich van zijn taak gekweten heeft, en welke hulp hij zijn chef heeft verleend, bewijzen de kranige tochten van den dapperen generaal De Wet.

VROUWEN EN DOCHTERS VAN ZUID-AFRIKA.

Onmerkbaar en bescheiden is de invloed van de Zuidafrikaansche vrouw in dezen oorlog. Waar de wereldpers gesproken heeft en nog spreekt van de daden der Boeren, daar zijn slechts weinige woorden gewijd aan het machtige aandeel dat de Afrikaansche vrouw in deze reuzenworsteling van het kleine volk tegen de machtigste natie der wereld heeft.

De oproep van enkelen om de taak van de mannen over te nemen en politiedienst te vervullen, heeft weinig weerklank gevonden. Niet dat het onzen vrouwen aan moed ontbreekt, doch zij voelen dat haar kracht elders ligt en dat, wanneer man en vrouw, elk naar behooren, hun bijzonderen plicht vervullen, er voor beiden genoeg te verrichten valt en de een hetzelfde aandeel zal hebben als de andere in den zwaren strijd om de zoo dierbare onafhankelijkheid.

Niet elke vrouw echter is in dezen oorlog een heldin, evenmin als elke man een held zich toont. Er zijn helaas vrouwen, die onmiddellijk na het verschijnen der schijnheilige proclamatie van lord Roberts, waarbij de Boeren gesommeerd werden hun wapenen neer te leggen wilden zij niet, als waren zij rebellen, zich van have en goed beroofd zien, de mannen gesmeekt hebben thuis te blijven. Daar tegenover evenwel staan de gevallen waarin de vrouwen de mannen tot moed en volhouden hebben aangespoord, toen dezen verder trokken met

de wetenschap dat straks de vijand hun huis zou naderen, al hun vee zou wegvoeren en hun vrouwen en kinderen van dak en huisvesting zou berooven. Ik wil een enkel dezer vele gevallen noemen om dezen heldenmoed der vrouw duidelijk in het licht te stellen.

Het is de elfde Maart. Zes uren van Bloemfontein, op de plaats van generaal Kolbe, is de tijding doorgedrongen dat de Engelschen op weg zijn naar de hoofdstad en dat onze burgers na een hardnekkigen tegenstand hun posities te Driepan hebben moeten ontruimen. Het is een rijke hoeve, het woonhuis is sierlijk en met smaak gemeubeld; het veld is bewerkt met alle hulpmiddelen die deze eeuw van vooruitgang biedt. De ossen en paarden zijn edel en vet en heel de plaats ligt daar nog zoo rustig zich te blakeren in den glimmenden zonneglans als waren oorlog en vijand nog verre. Vluchtelingen van de verschillende boerenplaatsen haasten zich kort daarna in allerlei voertuigen of te paard langs het pad. Nu en dan gunt zich een enkele een oogenblik den tijd om „af te klimmen“ en al de vreeselijke dingen, die hij onder weg gehoord heeft, aan de vier vrouwen mede te deelen. Die vier vrouwen zijn de schoonmoeder van generaal Kolbe, een oude, wakkere vrouw; de eega van den dapperen Boer; zijn schoonzuster, de vrouw van den veldkornet Pretorius en diens jongere, ongetrouwde zuster. Geen overreding, geen vrees aanjagen kan echter de vrouwen er toe brengen de plaats te verlaten. Zij zijn besloten te blijven, er kome dan wat wil.

De stroom van vluchtelingen houdt aan. Langzamerhand mengen zich ook enkele groepjes gewapende burgers in de lange rij van Kaapsche karren en tegen den avond verschijnt de generaal zelf bij zijn woning. Het is een betrekkelijk oude man, baard en haren zijn rijkelijk met grijs doorweven, maar het helder oog schittert nog met jeugdig vuur en de veerkracht waarmee hij van zijn paard stijgt, is het duidelijke bewijs dat hij, trots zijn jaren, nog over groote taatheid beschikt.

Sinds het begin van den oorlog is de generaal niet thuis geweest en het verblijf zal heden ook slechts van korten duur zijn. Als de burger straks echter verder trekt, zal het zijn met de overtuiging, dat eerst bij het einde van den strijd vrouw en kind hem terug zullen zien, als God hem ten minste het leven spaart. De oude generaal weet dat die strijd nog lang, heel lang kan duren en dat dus de scheiding bitter zwaar zal wezen. Hij weet ook dat straks de Engelschen zullen komen en wanneer hij niet thuis is, zijn dierbaren alles zullen ontroofen. Hoe wreed haar lot zal zijn, als zij dakloos zullen moeten rondzwerven, voelt hij. Doch hoe lief zijn oude moeder, zijn vrouw en kind hem ook zijn, zijn plicht roept hem weg van huis. Hij moet zijn land beschermen en de protectie zijner dierbaren aan den Almachtigen God overlaten. De weinige uren die hij thuis zal doorbrengen, moet hij besteden met enkele zaken bij elkaar te brengen, die hij op commando zal noodig hebben en die hem nu niet meer van huis zullen gezonden worden

als voorheen. IJverig zijn allen bezig met de noodige dingen in te pakken en al voelt zich het hart ook beklemd, geen traan vloeit er. Het stukt in de keel, maar allen brengen het zwaarste offer dat de dierbare onafhankelijkheid kan vorderen met grootschen heldenmoed. Een paar uurtjes rust na het afscheidmaal dat weinig eer wordt aangedaan, en voor het aanbreken van den dag staat het paard van den generaal en dat van zijn achterrijder, het kleine, vertrouwde Kaffertje, gezadeld voor de deur. Het afscheid is kort. In de weinige kussen ligt een wereld van smart, van dank voor het genoten leven en van liefde voor vrouw en kind. Boven alles uit dringt zich echter het gevoel voor het behoud der onafhankelijkheid dat die scheiding alleen mogelijk maakt.

De generaal klimt te paard, den Mauser over den schouder, de patroonbandelier opnieuw gevuld. Over het zadel ligt een groote linnen tasch vol geweeraammunitie. De achterrijder draagt een reserve-Mauser.

Nog een laatste handdruk, een laatst vaarwel en weldra lost zich het paardengetrappel in de stilte van den nacht op. Tot het laatste oogenblik luisteren de vrouwen en het kind naar het verstervend geluid en alles wat zij zeggen is: „als ons maar wint“.

Nauwelijks zijn een paar uur verlopen of de Britsche lanciers draven snel op het huis af en omringen het aan alle kanten. De aanvoerder rijdt naar de voordeur, waar in het jonge meisje verschijnt juist op het oogenblik dat de woesteling de gang

met paard en al wilde inspringen. Hoog richt zich de gestalte van het meisje op en zonder een stap te wijken, dwingt zij den zwaren „Irish hunter“ terug zoodat het dier hoogop steigert en bijna zijn ruiters afwerpt. De soldaten staan stom van zooveel koelbloedigheid en hun verbazing stijgt ten top als zij hooren dat het slechts vier vrouwen en een kind zijn die dit huis bewonen.

„Maar zijn jelui dan niet bang“, vraagt er een.
„Wie weet, wat jelui te wachten staat.“

„Ja“, is het onverschrokken antwoord. „Jelui komen hier in het land om onze vaders, broeders en mannen te vermoorden ter wille van ons goud en onze diamanten. Jelui steken onze plaatsen in brand en verjagen vrouwen en kinderen uit de huizen. Van jelui kunnen wij dus alles verwachten; en toch zijn wij niet bang.“

Een oogenblik later rijden generaal Tucker en zijn staf voor het huis en de eerste vraag is of er nog wapenen in de woning zijn. Generaal Kolbe heeft de Mausers medegenomen, doch een enkele revolver van klein kaliber is er nog. Het meisje vraagt echter toestemming die te mogen bewaren om ten minste de Kaffers op de plaats, als het noodig is, in bedwang te kunnen houden.

„Kan je er dan mee schieten?“ spot de officier ongelooftig.

„Elke Afrikaansche kan met een geweer en een paard omgaan“, is het fiere bescheid. „Wil ik het laten zien?“

De officier evenwel is bevreesd voor de onheil-

spellend schitterende oogen en acht het wapen veiliger in eigen handen dan in die van het meisje.

En wordt dien dag en de paar volgende dagen door generaal Tucker en zijn dertien duizend man op Kolbe's plaats gebivakkeerd. De soldaten zijn moe en hongerig en bedelen om een stukje brood. Wat de vrouwen hebben, geven zij den armen Tommies. Als straks de officieren haar echter bevelen om tegen ruime betaling brood te bakken, weigeren zij, in even ronde woorden, als meiden voor de vijanden van haar land te werken en zelfs geen bedreiging kan haar van haar voornemen af brengen.

Met het opslaan van het kamp is de dag voorbij gegaan en tegen den avond breekt een onweder los met tropische heftigheid. De wind giert over de uitgestrekte vlakten en doet de tentzeilen klapperen en ratelen. De stortregen klettert en doorweekt den grond en doet de schildwachten huiveren van de natheid. De tenten zijn geen beschutting meer en aan praten valt niet te denken waar de elementen aldus aan het woord zijn.

Op de voordeur van de hoeve klinkt kort en krachtig kloppen. De generaal en zijn staf vragen toestemming in de woning hun avondmaal te mogen gebruiken. Het verzoek kan niet geweigerd worden. De vrouwen willen evenwel niet met haar aartsvijanden aan tafel zitten. Stoelen worden in den gang gebracht en een kaars wordt op een tafeltje geplaatst. Hier kunnen de officieren wachten tot

de vrouwen haar avondmaal genuttigd hebben. Een uurtje gaat voor den Britschen generaal en zijn officieren aldus in de ongestoorde woning om. Dan komt een der vrouwen melden dat de oppasser van den bevelhebber de tafel kan dekken en weldra zitten de krijgers aan den disch. Het gaat er vroolijk toe; de champagne en whisky vloeien er overvloedig en niettegenstaande men in den oorlog is, ontbreekt het niet aan gerechten die door den kok van den generaal zijn gereed gemaakt.

De uren gaan voorbij, de heeren denken blijkbaar niet aan opstaan en de vrouwen beginnen beangst te worden dat de officieren door den drank verhit, haar straks zullen lastig vallen. In huis kunnen en mogen zij niet blijven. Wie van haar echter zal den moed hebben het hun te zeggen. Het jonge meisje treedt kordaat de gang in, doch bij de deur der eetkamer aarzelt zij. Tot twee, drie keer vat zij de deurknop in de hand. Het gelach binnen schalt luidruchtiger op. Het hart klopt haar hoog in de borst. Hoe zullen die half dronken officieren haar ontvangen? Plotseling raapt zij al haar moed te zamen en één ruk opent de deur en met een stem waarin geen trilling merkbaar is en een vaste houding, zegt zij: „wij zijn gewoon vroeg naar bed te gaan; mag ik dus den heeren vragen of zij de voor- of de achterdeur willen uitgaan; zoodat ik een van beide sluiten kan.”

Enkele officieren willen van geen heengaan weten, doch de adjudant van den Generaal merkt op: „Heeren, als de dames willen gaan slapen, mogen

wij haar niet ophouden", en tegelijk geeft hij het goede voorbeeld door op te staan.

Met tegenzin volgen de anderen den kapitein naar buiten in het onherbergzame weer. Snel wordt de deur achter hen gesloten en al kloppen en schoppen zij ook dat het geluid boven het geraas der elementen hol door het stille huis klinkt, al vragen zij ook weder binnengelaten te worden, spoedig zijn alle lichten in de woning uit en zijn de heeren wel verplicht hun natte tenten op te zoeken. De „orderlies" moesten het dien avond ontgelden.

Nauwelijks had zich de zon den volgende morgen aan den hemel vertoond of wederom werd aan de deur geklopt en het bevel van den Generaal overgebracht om alle melk van de koeien voor hem te bewaren. Protesteeren en weigeren hielp hier niet, aan den order moest worden voldaan. Den derden dag echter komt bericht van een der ambulances in den omtrek dat men daar gebrek aan melk voor de zieken en gewonden heeft en zonder een oogenblik te aarzelen, geeft de moeder alle melk van dien morgen mee; terwijl de dochter den Generaal mededeelt dat hij geen melk krijgt omdat de gewonden het meer noodig dan hij wien het aan niets ontbreekt.

Weldra is de tijd van het bivakkeeren verstreken en zullen de troepen naar Bloemfontein oprukken dat inmiddels door de Engelschen is bezet. Een enkel paard is echter nog noodig voor men zich kan opmaken. Op bevel van den Generaal gaat een der

officiëren naar Kolbe's huis om daar een paard te kopen. De weduwe Pretorius, de oude moeder, evenwel weigert het dier aan den vijand over te doen.

„Ik zou het als verraad beschouwen wanneer ik een paard verkocht om zoodoende de Engelschen in staat te stellen hun onrechtvaardigen strijd beter te kunnen voortzetten.”

„Dan commandeeren wij het.”

„Dat kan ik niet beletten, doch verkoopen, nooit,” klonk het trotsch.

Dit antwoord aan den Generaal overgebracht, trof dezen :

„Laat die vrouw haar paard behouden,” was het bevel en de troepen trokken af vol bewondering voor zooveel moed en vaderlandsliefde.

Enkele weken later kwam de officieele kennisgeving dat alle eigendommen van den „voortvluchtigen Generaal Kolbe” geconfisqueerd werden en zonder een traan in het oog, zagen de vrouwen al het vee wegvoeren dat hun trots en rijkdom uitmaakte.

Een officier die dit tooneel had bijgewoond, vroeg of zij dan niet bedroefd waren over dit groote verlies.

„Neen,” sprak Mevrouw Kolbe, „dit alles kunnen wij terug krijgen, maar als wij ons land verloren hebben, zijn wij het voor altijd kwijt.”

„Maar als uw man rustig thuis was gebleven, hadt ge alles behouden.”

„En had mijn kind me later verweten dat ik mijn land had verkocht voor eigendom dat minder waard is dan onze onafhankelijkheid.”

Generaal Kolbe's huis staat onder voortdurende bewaking der Engelschen die een bewonderende vrees hebben voor den stouten moed dezer eenzame vrouwen, wier eenige bescherming haar onverschrokkenheid is. Zij zijn er trotsch op dat de Boerengeneraal nog in het veld is en dat nog steeds als gewoon Burger de verloofde van het jonge meisje onder hem dient.

„Je hoeft niet thuis te komen voor wij gewonnen hebben,“ waren haar afscheidswaarden. „Kom je voor dien tijd terug, dan hoeft je niet bij mij te verschijnen“.

Op zekeren dag in het begin van Juli kwamen Mevrouw Kolbe en haar zuster naar Bloemfontein; een Britsch officier had haar meegedeeld dat de Generaal gevangen was en dat hij den volgenden dag in de hoofdstad zou aankomen. Haar komst was droevig, doch haar heengaan veel meer opgewekt, want het bericht bleek onjuist te zijn. Ook al had de vrouw haar man sinds Maart niet meer gezien en verlangde zij met hart en ziel naar zijn terugkomst, toch was zij gelukkig dat hij nog kon blijven vechten voor de vrijheid.

Vrouwen als Mevrouw Kolbe vindt men vele in de beide Republieken. Mevrouw de la Reij sprak bij het tragisch afscheid van haar man: „God zal voor ons beiden zorgen zooals Hij het tot heden gedaan heeft.“ Zoo heeft elke vrouw gedacht toen haar man verder trok en die gedachte is haar sterkte en kracht. Zij lijden voor haar land met dezelfde taaigheid als haar mannen en broeders.

den van al zijn invloed kon de commandant zijn vrouw en ook zijn dochters thuis houden.

Ten slotte het veelzeggend optreden van de dochter van commandant Fourie.

De Engelschen kwamen op de plaats van haar vader met het bekende bevel om alle vee weg te voeren en het huis onbewoonbaar te maken. Nadat beesten, paarden en schapen bij elkaar waren gedreven, werd de dochter van den dapperen commandant gedwongen petroleum aan te dragen om de woning aan de vlammen prijs te geven. Weldra laaiden de vurige tongen hoog op en het meisje stond met droge, doch van haat flikkerende oogen het wreede schouwspel aan te zien. Toen het geheele huis was uitgebrand, vroeg de officier die de uitvoerder van Lord Roberts vonnis was geweest, aan de vrouw koffie te geven. Niet alleen werd aan dit verzoek voldaan, doch zelfs maakte mej. Fourie zelf de koffie klaar. De Brit was een en al verbazing, en op zijn vraag waarom zij aldus goed met kwaad vergold, kreeg hij ten antwoord: „Omdat het onze menschen nog kwader zal maken als zij hooren dat ik jelui nog koffie gegeven heb nadat je ons van alles hebt beroofd. Elke kop koffie zullen onze menschen op jelui wreken.”

Natuurlijk zou het aantal gevallen met tientallen uit te breiden wezen, doch eerst na den oorlog zullen wij in staat zijn ons een juist beeld te kunnen vormen van den geest, die in dezen strijd onder de vrouwen geheerscht heeft en welk groot aandeel zij gehad hebben in de volharding, waarmede Trans-

valers en Vrijstaters den ongelijken strijd hebben voortgezet.

A. D. WOLMARANS. L. U. R.

Na President Kruger zeker de flinkste figuur in de Transvaalsche politieke wereld. Een man met een beslist wil, een eenig helderen blik in moeilijke vraagstukken, een eerbied afdwingend gezond verstand, een aangeboren redenaarstalent, een ieder beheerschend overwicht en groote diplomatieke gaven. De wakkerste en welsprekendste verdediger der Hollanders in Z.-Afrika, waar dezen onverdiend mochten worden aangevallen, de rechterhand van Oom Paul en de eenige die „Slim Piet“ (Joubert) in het debatteeren te slim af was.

A. D. Wolmarans is in de wandeling bekend als A. D. W. of Danie. Er is maar één Danie en dat is Danie Wolmarans. Als men dien doopnaam noemt, weet ieder dat men geen ander bedoelt dan het lid van den Uitvoerenden Raad, hoewel hij dezen voor-naam met duizenden in den lande en met tal van staatkundige personen gemeen heeft.

Hij was een der eerste persoonlijkheden met wie ik in de Z. A. R. heb kennis gemaakt en in al de jaren van mijn verblijf in Transvaal herinner ik mij niet dat ik hem driemaal heb zien lachen. Hem hebben de politieke beslommeringen en moeilijk-

heden zoo ernstig gemaakt, dat ze hem zelfs een oogenblik van onbezorgdheid ontrooven. Danie is pessimist. Dit maakt echter dat hij alles wat hij doet, met heel de toewijding verricht die hij kan geven. Zijn pessimisme komt voort uit zijn jarenlange politieke loopbaan als lid van de wetgevende macht, waarin meer van hem gevorderd werd dan van den geheelen Volksraad te zamen, maar is ook een gevolg van onvoldoende gezondheid.

Als lid van onze wetgeving was Danie's invloed zoo groot, dat het uitzondering was wanneer zijn voorstellen niet werden aangenomen. Geen commissie werd gekozen waarin Danie geen zitting kreeg en waarvan hij niet de ziel en de voorzitter werd. Zijn redevoeringen werden door alle leden met aandacht gevolgd en oefenden steeds invloed uit op den verderen loop van het debat. Zijn geluid is niet mooi, doch sterk, en al is de bouw zijner zinnen niet onberispelijk, zijn taal is pittig, krachtig en zijn zeggingspakkend, vol gloed en overtuiging. Hij kan vaak vlijmend scherp zijn. Een repliek heeft hij steeds gereed en hij weet in de discussies op de voorstellen zijn eigen ontwerp-besluit zoo handig toe te lichten, dat hij van zijn tegenpartij, die zich reeds zeker waant van de overwinning, altijd nog enkele getrouwen afvallig maakt.

Ik heb hem Dr. Coster, toen deze nog Staatsprocureur was, zóó in het nauw hooren brengen, dat deze moest erkennen, dat zijn advies onjuist was geweest.

Er is dan ook niemand die niet diepen eerbied heeft voor het machtige verstand van A. D. W.

Danie is fanatiek. Loveday, het Eerste Raadslid voor het district Barberton, die tijdens de eerste Britsche occupatie Engelsch officier is geweest, vond in hem steeds een vijand die hem te sterk was. Loveday bleef Engelschman in hart en nieren en bekommerde zich niet veel om de onafhankelijkheid, waarvan A. D. W. de krachtige verdediger was. Instinctmatig voelde deze, dat het land in den gewezen Rooinek een uiterst sluwen en voorzichtigen vijand had, die onder den schijn van vooruitgang te willen, de kapitalisten in de hand werkte en zich steeds aan de zijde der onrustzaaiers schaarde. Vandaar Danie's vervolgingswoede. Vandaar zijn vaak al te heftige haat tegen zijn medelid, een haat waarvan menige bladzijde in de notulen van den Eersten Volksraad getuigt.

Toch is Danie geen Brittenvervolger, hiervan geven duidelijk de woorden blijk die hij tot mij sprak toen ik hem laatst in Den Haag ontmoette en hij mij vertelde, hoe de Engelschen zijn vrouw en kinderen behandelden: „je zou „bijna“ alle Engelschen gaan haten.“

In alle belangrijke quaesties heeft President Kruger in Danie Wolmarans een krachtige hulp gevonden. Zoolang hij lid was van den Eersten Volksraad leden alle pogingen om de Z. A. S. M. te naasten voordat de Regeering in staat was de exploitatie over te

nemen, schipbreuk, evenals alle memories om de dynamietconcessies te cancelleeren zonder dat er contractbreuk bewezen kon worden, ter zijde werden gelegd. A. D. W. wilde vooruitgang, doch niet hals over kop, geleidelijk. Eerst het pad effenen voor men verder gaat, is zijn motto.

Generaal Joubert erkende Danie's meerderheid. De generaal verscheen zelden in den Volksraad. Hij maakte er alleen zijn verschijning als hij er geroepen werd of als het debat een belangrijk vraagstuk raakte. In zijn meening stond hij gewoonlijk lijnrecht tegenover die van A. D. W. en diens volgelingen. Slim Piet had de gewoonte kalm in zijn stoel te leunen en met een vóór hem liggend papier te spelen als hij door iemand anders dan Danie Wolmarans werd aangevallen. Nauwelijks stond deze echter op of de Generaal keerde zijn hoofd naar den spreker en wendde zich slechts nu en dan, om een enkele aantekening te maken voor zijn repliek.

De Generaal gold voor een uitnemend debater, toch heb ik hem nog nooit als overwinnaar uit zulk een strijd zien treden.

Schalk Burger die vóór Danie tot lid van den Uitvoerenden Raad werd gekozen, was de man die zich altijd aan Joubert's zijde schaarde en met hem een macht vormde in onze Regeering, totdat Danie met zijn zooveel knappere hoedanigheden eveneens naar de Uitvoerende Macht werd afgevaardigd. Naarmate Schalk Burger, die zich krampachtig aan

Generaal Joubert vastklemde, aan invloed verloor, werd A. D. W. dezelfde sterke persoonlijkheid in het regeerend lichaam als hij het in het wetgevend zoo lange jaren was geweest.

Aan Schalk Burger is de verkiezing tot Uitvoerend Raadslid in politiek opzicht niet gunstig geweest. Aan Danie wel. De eerste was beter als voorzitter van den Volksraad, de laatste heeft zich in zijn nieuwe loopbaan als een persoonlijkheid gehandhaafd.

A. D. W. was het, die President Kruger en Dr. Coster, na de ongelukkige quaestie, die tot diens ontslagneming als Staatsprocureur aanleiding gaf, weder te zamen bracht.

In den Eersten Raad was de commissie gekozen tot herziening der Grondwet. Een der leden, ik meen Lukas Meijer, stelde voor om Dr. Coster als adviseur der commissie te vragen. Danie merkte op, dat deze benoeming bij de commissie zelf berustte en niet bij den Volksraad; hij kon den leden echter verzekeren, dat Dr. Coster de eerste rechtsgeleerde zou zijn, dien men zich zou toegeven. Een luid applaus van alle leden weerklonk.

Den volgenden morgen sprak ik Danie op straat en vroeg hem naar de samenstelling der commissie. Hij was denzelfden dag nog naar Dr. Coster gegaan, die er echter bezwaar tegen had te vergaderen ten huize van den president, zoolang de quaestie tusschen beiden nog niet was opgelost.

Danie was onmiddellijk naar Oom Paul getogen en . . . de eerste vergadering had enkele dagen later

plaats ten huize van President Kruger, en Dr. Coster was tegenwoordig. A. D. W. juichte, want hij had eerbied en hoogachting voor den gewezen Staats-procureur met zijn eerlijk karakter.

In de eerste maanden van den oorlog was Danie voorzitter der intendance-commissie. Hij was 's morgens om halfacht, acht uur al aan het werk, en vaak laat in den nacht zag ik nog licht in zijn kantoer. „Ou-Danie werk daarom banja“, meende eens de konstabel te moeten opmerken, die vóór het Gouvernementsgebouw op wacht stond, en mijn blik naar den lichtschijs door de neergelaten jaloezieën gezien had.

's Middags zag ik A. D. W. vaak op het Kerkplein paarden keuren of koppige muilezels inspecteeren. Gingen de zaken in Natal niet naar behooren, dan bracht Danie een bezoek aan het bezette gebied en spoedig was alles weder geregeld. Hij was niet op commando zooals Schalk Burger. Hij kon in den Uitvoerenden Raad moeilijk gemist worden en bij de regeling van den intendance-dienst in het geheel niet. Eerst toen alles „achter mekaar“ was, was het mogelijk hem als buitengewoon gezant naar Europa af te vaardigen.

Ik herinner mij Dr. Leyds bij zijn afscheidsdiner te Pretoria, toen hij als Transvaalsch gevolmachtigd minister naar Europa ging, te hebben hooren zeggen, dat hij er nooit naar getracht had zich populair te maken. Dit heeft Danie evenmin gedaan. Hij is

beleefd, maar een man van weinig woorden. De gunst of een goeden dunk van iemand te winnen door buitengewone vriendelijkheid, ligt niet in zijn aard. Hij is driftig en in zijn drift vaak al te scherp. Dit en zijn voortdurend succes en groote invloed bezorgden hem vijanden en benijders in den Volksraad. Hieraan is het toe te schrijven, dat hij nooit tot voorzitter is gekozen, hoewel hij ontegenzeggelijk het bekwaamste lid en jaren lang vice-voorzitter was.

Danie achtte zich elk jaar hierdoor een beetje achteraf gezet. Men zag het hem aan dat het hem hinderde. Hij droeg er echter geen zijner medeleden een kwaad hart om toe.

Er is nooit iemand geweest die A. D. W. ook maar de geringste oneerlijke daad heeft ten laste kunnen leggen. Hij waakte er met groote zorgzaamheid voor, dat zijn naam onbevlekt bleef. Ieder die bekend is met de Engelsche gewoonte in Zuid-Afrika van ieder te willen omkopen, kan zich voorstellen welke aanbiedingen Danie gehad zal hebben. Zelfs zijn grootste vijanden moeten erkennen, dat hij strikt eerlijk is. Toch is hij niet haastig in zijn veroordeeling van anderen. Toen de Selati-Spoorwegmaatschappij haar beruchte lijst openbaar maakte van Volksvertegenwoordigers die rijtuigen ten geschenke zouden ontvangen hebben en deze quaestie door de beschuldigten zelf in de Wetgeving ter sprake werd gebracht, verklaarde Danie, dat ook hem, nadat de concessie was toegestaan, een

rijtuig was aangeboden. Hij had geweigerd omdat hij van oordeel was, dat een Raadslid zelfs den schijn van partijdigheid in het uitbrengen van zijn stem moest vermijden. De leden die het geschenk hadden aanvaard, hadden zich, zijns inziens, echter daarmede volstrekt nog niet laten omkooopen.

„Danie moet wat van de wereld zien. Danie moet zijn blik eens verruimen.“ Dit was het oordeel van alle bewonderaars van A. D. W.'s talenten. Daar bracht de oorlog hem de benoeming tot buitengewoon gezant. Hij reisde Europa en Amerika door, kwam overal in aanraking met velerlei slag van menschen. Danie voltooide zijn opvoeding. Met al zijn verschrikkingen is deze oorlog ook hiervoor dus goed geweest. A. D. W. zal meer voordeel trekken van zijn reizen dan ieder ander; want hij is leergraag, heeft een snelle opmerkingsgave en een scherp blik.

Danie is de aangewezen persoon eenmaal president Kruger als hoofd eener vrije Z. A. R. op te volgen. Hij is de man van de toekomst en zelfs Louis Botha's wapensucces zal zijn reputatie niet kunnen doen tanen.

ABRAHAM FISCHER. L. U. R.

„Een aangenaam mensch, die mijnheer Fischer“. Dien indruk maakt de Vrijstaatsche buitengewone gezant op ieder. Hij ziet er pittig uit tusschen de

twee zwaar gebouwde Afrikaners, Wessels en Wolmarans. Hij heeft een vriendelijken lach en een vriendelijk woord voor elk en alle kans de populairste van het kranige driemanschap te worden. Hij kan gezellig praten, maar is even gesloten als A. D. W. en Wessels, want hij weet uiterst handig, onder levendige conversatie, alles voor zich te houden wat hij gezwegen wil hebben.

De heer Fischer is lid van den Uitvoerenden Raad en in het gewone leven procureur te Bloemfontein. Hij bewoont een mooi landhuis, even buiten de stad, waar men alles vindt, wat de moderne boer zich op zijn hoeve denken kan. Hij is bekend om zijn mooie paarden en toeft thans in Europa met de wetenschap dat zijn plaats schandelijk verwoest is... dat zijn rijtuigen en paarden, eerst door Lord Roberts en later door andere Britsche officieren gebruikt zijn... dat zijn huis is uitgewoond, zijn linnen en zilver op de tafel van den militairen Gouverneur van de Oranje-Rivierkolonie prijken en dat alles waarop hij eenmaal zoo trotsch was, moedwillig verwoest is. Hij weet ook, en misschien weet hij het ook niet, dat de Hertog von Teck ernstige plannen koestert om Fischer's plaats, als zijn particulier eigendom, tot een modelhoeve te maken!

De Vrijstaatsche afgevaardigde draagt zijn beproeving met een gelatenheid die respect afdwingt. Fischer is optimist, zooals Danie pessimist is. Toen den laatste de oorlog reeds onvermijdelijk scheen,

geloofde de eerste nog met onwrikbaar vertrouwen in een vreedzame oplossing, en zelfs toen de Regeering der Z.-A. R. alle hoop had opgegeven en zich gereed maakte het beroemde ultimatum op te stellen, was het Fischer die uitstel aanried om President Steyn nog in een laatste briefwisseling met Sir Alfred Millner te helpen... een correspondentie die voorbestemd was tot niets te leiden! President Kruger en de Transvaalsche Uitvoerende Raad stemden toe in dit uitstel om niet later het verwijt te gevoelen iets te hebben nagelaten wat van Zuid-Afrika een rampspoedigen oorlog zou hebben kunnen afwenden.

Abraham Fischer was in het vorige jaar de optimistische vredesapostel. Gedurende de Bloemfonteinsche Conferentie trachtte hij door heen en weer te rijden van President Kruger's woning naar Sir Alfred Milner's huis en nu hier dan daar te peilen de partijen tot een vergelijk te brengen. De Hooge Commissaris echter bleef hardnekkig.

In dien tijd reeds meende men, dat Fischer bang was voor den oorlog, wel een bewijs hoe weinig zelfs zijn eigen landgenooten hem kenden. Zijn vrouw was tijdens de conferentie te Pretoria gelogeed en velen vroegen hem waarom hij haar niet te Bloemfontein had gelaten. „Leg dit nu naar eigen goedvinden uit. Ik heb mijn vrouw de stad laten uitgaan omdat ik den toestand in Z.-Afrika uiterst rustig vind óf ik heb haar naar Pretoria gezonden omdat zij daar, beschermd door een ring

van fort en, veiliger woont dan hier", aldus was het bescheid, dat de vragers even wijs liet.

Zoo is Fischer; een onbescheiden vraag brengt iemand bij den handigen wetsman niets verder. Hij weet altijd, als het moet, een rechtstreeksch antwoord te vermijden. Zijn slimheid en gevatheid, zijn groote rechtskennis, zijn doorzicht en vooral zijn aangenaam karakter hebben hem een praktijk bezorgd die hem tot een welgesteld man heeft gemaakt; ten minste, dit was hij vóór den oorlog!

Zelfs de President geniet niet zulk een aanzien in den Oranje-Vrijstaat als Abraham Fischer, die „de" politicus was in de zuster-republiek. De krachtige en waardige correspondentie van president Steyn voor den oorlog verraadt Fischer's meesterhand en uit menig officieel stuk dat in de onderhandelingen vóór dezen oorlog, het departement van buitenlandsche zaken te Pretoria verlaten heeft, spreekt Fischer's stijl. Hij was degene die, in de moeilijke dagen vóór den 11en Oct. '99, van Bloemfontein naar de Transvaalsche residentie heen en weer reisde, die nu eens besprekingen had met zijn eigen Gouvernement en eigen Volksraad en dan weer met Regeering en Wetgeving der zuster-republiek. Hij heeft allen vrienden van president Kruger en de Boeren gevraagd en gemaand hun invloed aan te wenden om den oorlog te voorkomen. Werkten de hooge overheden te Pretoria en Bloemfontein dag en nacht, Fischer was altijd het drukste bezig van allen, steeds vertrouwend dat de bloedige en wanhopige strijd nog afgewend zou kunnen

worden. En toen zelfs hij moest erkennen dat de oorlog uitbreken zou, had hij geen tijd te treuren over zijn verdwenen illusies. Werken moest hij om te zorgen dat de worsteling geen belemmering zou ondervinden door slechte regeling.

Fischer heeft veel voor de Z.-A. R. gedaan en te verwonderen was het niet dat na dr. Leyds' aftreden als Staatssecretaris, het eerste het oog viel op het Vrijstaatsche Uitvoerende Raadslid om dr. Leyds' opvolger te zijn. Had hij zich verkiesbaar gesteld, dan zou heel de Volksraad eenparig zijn stemmen op hem hebben uitgebracht; doch hij had zijn Bloemfontein, zijn Vrijstaat te lief om het moeilijke en ondankbare ambt van Staatssecretaris der Z.-A. R. te aanvaarden. Langdurige pressie is in dien tijd op Fischer uitgeoefend, maar hij wilde blijven waar hij was geworden de man die hij toen was. De Transvalers betreurden die standvastigheid, de Vrijstaters waren er hem dankbaar voor.

Fischer en Wolmarans zijn de mannen van de Nauwere Vereeniging. Zij hebben het plan uitgewerkt waarvan de beide presidenten bij hun ontmoeting te Viljoensdrift, na rechter Steyn's verkiezing tot hoofd van den Oranje-Vrijstaat, den grondslag hadden gelegd. Geen figuren hebben zich bij deze federatie naast de twee staatshoofden zoo op den voorgrond gedrongen als het Vrijstaatsche en het Transvaalsche Uitvoerende Raadslid.

Fischer is de man van de meerdere ontwikkeling, Wolmarans vertegenwoordigt het zeldzaam heldere

gezonde verstand dat ook president Kruger heeft doen schitteren boven allen. Wat A. D. W. aan geleerdheid mist, vult Fischer aan.

CORNELIS WESSELS.

Cornelis Wessels is de Zuidafrikaansche landjonker. Hij heeft zijn huis te Bloemfontein, maar woont het liefst buiten op zijn hoeve, in de onmiddelijke nabijheid der stad. Hij houdt van jagen, paardrijden en vindt er zijn trots in zijn plaats voortdurend te verbeteren. Hij is een Boer van het hoofd tot de voeten en gaat daar grootsch op; want al zijn gedragingen teekenen den geboren gentleman en leggen getuigenis af van de goede hoedanigheden die den Afrikaner kenmerken en waarvoor de Engelschman blind is of beter, blind *wil* zijn. Cornelis Wessels tracht er steeds naar zijn gaven van hoofd en hart te veredelen. Hij zoekt het liefst den omgang met menschen van wie hij iets kan leeren, en stelt zich op de hoogte van politieke en wetenschappelijke vraagstukken, maakt zich een studie van de ingewikkelde Z.-Afrikaansche quaesties en vindt steeds nog tijd om zijn plaatsen te verzorgen zooals het weinig landbouwers en veeteelers doen.

De vader der Wessels was eigenaar voor een groot deel der tegenwoordige De Beersgronden te Kimberley, welk eigendom hij voor een aanzienlijk bedrag

verkocht. De Wessels echter besteedden als Afrikaners hun geld in Zuid-Afrika. Zij kochten er plaatsen die zij met alle zorg lieten bewerken. Aan hen dankte de Vrijstraat veel van zijn voorspoed; hun voorbeeld wekte anderen tot navolging en in korten tijd stond het land tusschen Oranje- en Vaalrivieren bovenaan met zijn landbouw en veeteelt. De Wessels hebben steeds indirect hun rijkdommen besteed tot bloei van de nationale welvaart.

In '98 vertrok Cornelis Wessels op een reis door Europa en Amerika. Hij bezocht er niet alleen de groote steden met haar schatten van kunst, weelde en smaak; maar ook de boerderijen. Hij stelde zich op de hoogte van den landbouw en veeteelt in de overige deelen der wereld en zocht raspaarden en rasvee uit, kocht de nieuwste landbouwwerktuigen aan en droomde zich nieuwe verbeteringen op zijn plaatsen en toepassing van het practische wat Europeanen en Amerikanen hadden ingevoerd. Hij was door zijn reizen een verstandiger en beter mensch geworden. Hij had rijkdom en armoede gezien, vrijheid en verdrukking, volksvooruitgang en demoralisatie van geheele naties. De gezonde hersenen van het sterke lichaam hadden die indrukken opgevangen en verwerkt, hadden hem geleerd wat de Vrijstaat zou moeten doen om zich de plaats te veroveren die hem als een der toekomstlanden van Zuid-Afrika is aangewezen.

Wessels heeft geen gelegenheid gehad zijn kennis ten nutte van zijn land aan te wenden. Zeer kort voor den oorlog was hij nog in Europa. Hij had er

kunnen blijven. Hij had er in weelde en gerief het einde van de worsteling kunnen afwachten, vrouw en kinderen om zich vereenigende en had straks, na het einde van den strijd, weer de hooge positie kunnen gaan innemen die hij in zijn vaderland bekleedde. Wie echter in de ure van ramspoed verre zou blijven, niet Wessels. Hij heeft geen oogenblik gearzeld, daarvoor is hij te oprecht een Afrikaner, te eerlijk een man!

Hij is teruggekeerd en al heeft hij niet met zijn bekenden zeldzamen tact de moeilijke en vaak opgewonden discussies van den Volksraad geleid, de hartstochten in de bedding van het parlementarisme gehouden; zelf hield hij hoofd en hart vrij van de opwinding, die noodlottige overijling vaak brengt en heeft hij zijn krachten, zijn tijd, zijn middelen en zijn gaven gewijd aan den dienst der heilige zaak waarvoor de Boeren strijden. En toen de Regeering hem riep om naar Europa te gaan, liet hij zijn vrouw, zijn dochter en zijn zoon met den helderen kop — zijn trots — achter, onbeschermd en ongetroost. Hij ging en bezocht wederom de oude en nieuwe wereld. Hij zag terug de plaatsen, die hij op zijn eerste reis had bezocht. Hij sprak er weer, nu echter niet tot enkelen, hij voerde thans het woord tot duizenden, vaak tot velen wier oordeel was verduisterd door de betichting der Boeren in voorname Engelsche bladen. Hij zag het voor zich het verschil in de omstandigheden zijner eerste en zijner huidige reis en bij de gedachte aan het

lijden van zijn volk, aan de verwoesting van zijn land, aan de verdrukking en wreedheid heeft ook uit zijn mond geklonken het „J'accuse“ in woorden van droefenis, verontwaardiging en afkeer. Hij heeft het verdedigd, in overtuigende redeneering, het goed recht der Afrikanerzaak, hij heeft der Britsche leugen het valsche, schijnheilige masker afgerukt en met zijn reuzenfiguur, hoog gerekt en breedgeschouderd en den blik op zijn beide mede-afgevaardigden, de gezwegen vraag gesteld:

Wij zijn Afrikaner Boeren. Zijn wij dan de barbaren, de onbeschaafde halve wilden die de Britsche Jingo ons scheldt en wier verdelging een eisch der beschaving is?“

S. W. BURGER, L. U. R.

Schalk Burger is de man van het Industriele Rapport, wat hem bij de kapitalisten van den Rand en hun volgelingen den roep bezorgd heeft van een zeer vooruitstrevend Transvaler en bij velen van zijn eigen landgenooten den naam van een onvoorzichtige te zijn. Niet dat iemand met een onpartijdigen blik er aan twijfelt dat Schalk Burger's gevoelens niet zijn die van een warm en oprecht Afrikaner; hij is een even waarachtig patriot als Oom Paul zelf; maar er bleek uit het verslag dat hij zich, als voorzitter der Industriele Commissie,

te veel had laten leiden door zijn adviseerende leden, en dat al die adviezen hem in den war hadden gebracht. Om kort te zijn, het rapport dat hij mede onderteevend had, waarop zelfs zijn naam bovenaan stond, gaf geheel en al de meening der mijnspeculanten weer. Er kwamen zelfs onjuistheden in voor, die Schalk later ook van harte betreurd heeft.

In den tijd van het Industriele Rapport was Burger de gevierde man in de Engelsch-gezinde pers. Paul Kruger, de onverzettelijke, moest bij de presidentsverkiezing plaats maken voor den verlichten Schalk Burger, die het land zou brengen tot een ongekenden bloei, volgens de begrippen der millionairs, die zich geen andere welvaart der Z.-A. R. konden voorstellen dan die, waarbij zij zelve het meeste voordeel hadden. Er werden stormachtige bijeenkomsten gehouden, waarvan de Engelsche bladen stenographische verslagen bevatten. Schalk Burger reisde het land af, steeds gevolgd door een staf van Britsche journalisten, die voor de reclame zorgden. Maar de Boeren lieten zich niets wijsmaken. Schalk Burger en Joubert behaalden te zamen nog niet zooveel stemmen voor het presidentschap, als de oude Kruger alleen. De Burgers zagen gevaar voor hun onafhankelijkheid in het Britsche gevolg en den Britschen lof. Zij vroegen niet of Schalk die reclame verzocht had of dat zij ongevraagd en ongewenscht gegeven werd. Zij veroordeelden hem er om en Burger

werd er de dupe van. Zelfs zijn Engelsche beschermers ontnamen hem hun sympathie, toen hij zulk een nederlaag leed.

Schalk, die met het Industriele Rapport als lid van den Uitvoerenden Raad in het openbaar gedebuteerd had, trok zich het duidelijke blijk van wantrouwen, dat het volk in zijn politiek had uitgesproken, sterk aan. Zijn uiterlijk werd ernstiger en het scheen als was de lach voor altijd van zijn gelaat gevaagd. Hij was meer droefgeestig in zijn verschijning dan ooit. Schalk voelde dat hij verongelijkt was, dat enkele zijner tegenstanders geen recht en geen reden hadden hem van Engelschgezindheid te beschuldigen en dit maakte hem bitter.

Hij koos na dien tijd nog beslist generaal Joubert's zijde. Hij begon zijn kracht te zoeken in Slim Piet en verdedigde dezen waar hij ook werd aangevallen.

Toen de conferentie te Bloemfontein gehouden werd, kwam ik op zeker middag bij President Kruger, die verzocht had dat ik hem „De Volksstem” zou voorlezen, waarin generaal Joubert een verdediging schreef van zijn houding inzake het kiesrechtvraagstuk. De generaal had n.l., een paar dagen vóór de conferentie, zich door de Johannesburg „Star”-reporter laten interviewen en zich voor het verleenen van het volle burgerschap na vijfjarig verblijf in het land verklaard. Deze uiting, aan den vooravond der gewichtige bijeenkomst, was zeker niet diplomatiek!

Oom Paul zat juist aan het middagmaal. Zijn zetel was aan het hoofd der tafel. Ter rechterzijde van hem zat Danie Wolmarans en ter linker Schalk Burger. Ik kreeg een stoel naast den President, tusschen Schalk en hem.

„Een bietje stadig” (langzaam) verzocht de President.

Ik begon te lezen: eerst het ingezonden stuk van generaal Joubert en toen het hoofdartikel naar aanleiding van dit schrijven.

„De Volksstem” viel Oom Piet scherp aan. Schalk Burger bleef met vork en mes in de hand vol aandacht zitten luisteren en toen ik geëindigd had, begon hij het onmiddellijk af te keuren, dat „De Volksstem” in zulke gewichtige tijden nog dergelijke hoofdartikelen schreef tegen den vice-president.

Ik zweeg, omdat ik het niet gepast achtte, in tegenwoordigheid van den ouden President, in debat te treden. Noch Oom Paul, noch A. D. W. zeiden bovendien een woord.

Schalk was van oordeel dat de generaal altijd het recht had te spreken, vooral nu hij niet aan de conferentie deelnam.

De „Star” had er aanhoudend op aangedrongen, dat Oom Piet zou medegaan naar Bloemfontein en ook Burger scheen die afwezigheid te betreuren.

Zoodra de oorlog uitbrak, vertrok hij met generaal Joubert naar Natal. Hij was vroeger commandant geweest van het district Lijdenburg, dat hem ook naar den Eersten Volksraad had afgevaardigd en

werd in dezen worstelstrijd generaal. Hij heeft zich niet bijzonder onderscheiden, evenmin als hij dit in '80 gedaan heeft, toen hij bijna den gēheelen oorlog het garnizoen van Lijdenburg omsingeld hield, zonder het met zijn sterkere macht tot overgave te dwingen. Schalk Burger heeft als administrateur zeer groote bekwaamheden, doch hij schijnt als krijgsofficier de noodige geestkracht te missen.

Hij is een zeer goed spreker, die zijn toehoorders tot nauwlettende aandacht dwingt. Zijn rede ter gelegenheid der opening van de buitengewone Volksraadzitting in Januari 1896, onmiddellijk na den Jameson-inval, zal in de Transvaalsche geschiedenis altijd blijven een duidelijke uiting van waerachtig patriotisme. Schalk Burger was toen in zijn kracht, zooals hij nu in zijn kracht zal wezen te midden dier mannen, strijdend voor de onafhankelijkheid, niet wetend van neerleggen der wapenen, niet willend afgeven dat land, waarvoor goed en bloed is geofferd. Hoog zal hij nu weer staan, ook bij de Transvalers, zooals hij stond na den Jameson-inval en vóór dat ongelukkige Industrieel Rapport. Hij heeft nu den steun van Botha en al zijn krachten zal hij besteden aan zijn zware taak. Wellicht dat het werk zijn lichaam zal sloopen, want Schalk Burger is ziekelijk en zwak, doch zijn liefde tot zijn land zal hem zeker tot het uiterste op de been houden. En als het dan zijn moet, zal hij zijn leven met blijheid geven in den dienst van zijn land en zijn volk, zooals hij bereid was het te geven op het slagveld.

Schalk Burger is in den dagelijkschen omgang stil en als voortdurend in gedachten verdiept. Het lange, smalle gezicht, wasachtig van kleur, bekroond met het krullend zwart haar en afgesloten door den donkeren kinbaard, is meestal naar omlaag gericht als de magere, tengere gestalte in de gekleede jas zich voortbeweegt met haastige bedrijvigheid. Een enkel woord doet hem echter onmiddellijk stilstaan en met volle aandacht gehoor verleenend aan den-gene die hem toespreken wil. Kort is hij in zijn antwoorden, want hij heeft geen tijd de menschen lang te woord te staan, maar ieder kan er zeker van zijn beleefd te worden ingelicht.

Waar de President steeds op reis druk weet te vertellen en te praten, daar is Schalk Burger meestal stil en in zichzelf gekeerd. In den Volksraad echter ontbreekt het hem niet aan woorden, wanneer hij de vergadering toespreekt. Dan gaat het vlot, zonder een oogenblik te haperen en zijn redevoeringen zijn krachtig van bouw en duidelijk.

Als voorzitter van den Eersten Volksraad, wist hij, zooals geen ander dit zou kunnen, de discussies te leiden. Hij was streng en dulde geen uitdrukkingen, die in een Volksvertegenwoordiging dienen gezwegen te worden. Elke afwijking van de orde werd door hem belet. Aan hem dankte het dan ook de Raad, dat gedurende zijn voorzitterschap de zittingen van korter duur waren en er meer afgehandeld werd dan in latere jaren. Dat voorzitterschap is Schalk Burger's beste tijd geweest. Toen waardeerde ieder hem. Toen was heel Lijdenburg trotsch op zijn afgevaardigde.

Zoodra hij echter tot lid van den Uitvoerenden Raad werd gekozen, werd hij „te” vooruitstrevend. Zijn helder verstand had hem reeds lang geleerd dat Transvaal met zijn vele vreemdelingen een ander land was geworden, dat het niet meer aanging om de patriarchale wetten te handhaven, die gemaakt waren uitsluitend voor het volk van landbouwers. Die wetten moesten gewijzigd worden. Als lid van den Volksraad had hij hiervoor geijverd en hiertoe meegewerkt. Als lid van de Regeering wilde hij nog verder gaan en hij ging „te” ver. Hij had als voorzitter der Industriele Commissie een taak op zich genomen die boven zijn krachten lag, en het was heel gemakkelijk voor de vakmannen, zijn adviseerende leden, om hem met allerlei drogredenen uit het rechte spoor te brengen. Schalk geloofde toen nog te veel dat alle menschen even braaf, eerlijk en oprecht waren als hij.

Zijn meening voor zichzelf te houden kan hij slecht. Hij spreekt waar hij iets ziet of hoort wat hem verkeerd voorkomt en zal zijn afkeer toonen tegenover ieder wien hij geen achting kan toedragen.

Voor zichzelf is hij echter even streng als voor een ander. Hij kent geen ontspanning. Zijn leven heeft hij zijn land gewijd. Hij werkt met onafgebroken ijver en is, zelfs na een vermoeienden dag, altijd nog bereid Volksraadcommissies op de hoogte te brengen van Regeeringszaken. Eerst na grondig onderzoek velt hij een oordeel en toch steunt hij vaak zijn meening op die van anderen.

Zijn karakter en wil zijn niet zoo sterk als die

van Danie Wolmarans, maar daarentegen heeft hij gaven die superieur zijn aan die van A. D. W. Hij is beter administrateur en kan beter met menschen omgaan. Hij is ontegenzeggelijk een bekwaam Regeeringspersoon, maar kans om door het volk bij een algemeene verkiezing tot het presidentschap geroepen te worden, was er voor hem, door het Industriele Rapport, voor langen tijd niet meer, en als hij thans is aangewezen tijdelijk het presidentschap te vervullen, dan is dit omdat hij en Staatssecretaris Reitz de eenige overgebleven leden van den Uitvoerenden Raad zijn. Piet Joubert is gestorven, Jan Kock bezweken aan zijn verwondingen te Elandslaagte bekomen, Piet Cronjé gevangen te Sint Helena en Danie Wolmarans in Europa.

EEN BEZOEK AAN GROENPUNT.

Mijn terugreis van Bloemfontein bracht mij in Kaapstad en de ziekte van een mijner kennissen, die in krijgsgevangenschap was, in het Groenpuntehospitaal. Mijn vriend was met het commando van generaal De Villebois gevangen genomen, en daar hij Vrijstater was, niet naar St. Helena gezonden. Hij was blij dat hij mij zag, want hij gevoelde behoefte zijn hart eens uit te storten en ik beloofde hem zijn mededeelingen publiek te maken. Wat mij vertelde, vestigde bij mij de overtuiging dat als het eindelijk weder vrede zal zijn en de poorten

der gevangenschap zich voor onze Boeren zullen heropend hebben, heel de beschaafde menschheid zal gruwen van de barbaarschheden de Afrikaners aangedaan door een volk, dat zich het meest christelijke der wereld durft noemen.

Er wordt thans niemand toegelaten in het prisonerskamp en alle brieven van daar staan onder strenge censuur, slechts nu en dan lekt er een beetje uit van al hetgeen de gevangenen nog te vertellen hebben van hun lijden, en toch heeft iedereen die terugkeert uit de Britsche hechtenis, zijn eenvoudig verhaal te zeggen vol gruwelen, onrechtvaardigheden en wreedheden.

Van het ministerie dat dum-dum-kogels uitzond om in dezen oorlog te „beproeven“, tot den minsten soldaat, die in koelen bloede zijn weerloozen gevangene heeft vermoord, hebben de Britten allen de wetten der menschelijkheid geminacht en zelfs bij kaffers, onbeschaafde, ruwe naturellen, het schijntje begrip van recht en eerlijkheid doen opkomen tegen zooveel wreëdheden. Meer dan eens is de zwarte in dezen oorlog de barmhartige Samaritaan geweest, die den gewonde of zieke verpleegde, dien de onmeedoogende, beschaafde Brit moedwillig in weer en wind op het veld liet. Ik doel hier niet op de Britsche ambulance waartegen ik tot dusver nog geen ernstige klacht van onmenselijkheid heb hooren uitbrengen.

Maar in de opwinding mijner verontwaardiging, dwaal ik af.

Met weinig moeite had ik van luitenant-kolonel Heyman, den staf-officier der krijgsgevangenen, een paspoort gekregen om mijn vriend te bezoeken en 's middags tusschen twee en drie uur begaf ik mij op weg. Het hospitaal is onmiddellijk naast het kamp gelegen en bestaat uit een nieuw steenen gebouw dat aan de dokters en verpleegsters huisvesting verleent en tevens operatiekamers en zalen voor ernstige patiënten bevat. De overige gebouwen zijn houten loodsen, tamelijk frisch en helder en dienen om typhus-lijders en andere zieken op te nemen.

Mijn paspoort of beter gezegd mijn „permit“ vermeldde duidelijk dat het aantal bezoekers beperkt was tot drie per dag en dat niet meer dan twee bezoekers tegelijk werden toegelaten; terwijl niet langer dan twintig minuten voor het onderhoud werd toegestaan. Het bleek echter dat aan deze bepalingen niet streng de hand werd gehouden.

Mijn vriend zat buiten zich te koesteren in het Afrikaansche zonnetje, dat dien dag een aangename warmte verspreidde en rookte zijn trouwe pijp, gevuld met tabak die de belangstellende kolonisten geregeld voor zieken en gevangenen zonden. Hij was druk in gesprek met zijn mede-herstellenden onder wie er enkele waren, die nog tegelijk met Cronjé gevangen waren en nu eerst — het was den 4en Juli — op waren van de ziekte gedurende de taaie verdediging van het lager te Paardenberg opgedaan.

Al heel spoedig zaten wij in druk gesprek en

vertelden wij onze wederzijdsche ondervindingen. Mijn vriend was eveneens van gevoelen dat generaal De Villebois' ehec alleen te wijten was aan het verraad van den man die de patrouille naar Rooilaagte zou brengen, in welker nabijheid de lijn naar Kimberley zou worden opgebroken, wat het doel van den tocht was. Hij zeide het wel niet in open woorden; maar uit alles bemerkte ik toch dat het zijn overtuiging was.

Mijn kennis is in Afrika geboren uit Nederlandsche ouders, thans te Kaapstad woonachtig, en het deed mij goed hem met geestdrift te hooren gewagen van den moed der Hollanders gedurende het gevecht te Boshof.

Generaal De Villebois was niet gemakkelijk. Na een zelfs voor Afrikaners vermoeienden tocht te paard bestond het maal uit rauw schapenvleesch, omdat men met het oog op de onmiddellijke nabuurschap van het Engelsche kamp van Boshof geen vuur durfde maken. De bevelvoerder echter, die zooals ik bij ondervinding weet, een eerste fijnproever was, deelde met opgewektheid het karige maal zijner medestrijders.

Hoe de Engelschen gedurende den nacht in de richting van het klompje dapperen oprukten met een macht van 250 man, vier kanonnen en twee maxims, hoe de 68 uitlanders gedurende vier uren dapper stand hielden en na in evenredigheid van hun getal zeer zware verliezen, zich overgaven, is alles bekend. Verhalen omtrent de behandeling der gevangenen heeft de Britsche censuur evenwel niet doorgelaten.

De vermoeide burgers werden door de Engelsche helden bijna onmiddellijk gevankelijk en in triomf naar Boshof gevoerd. Elke prisoner werd aan het paard van den overwinnaar vastgekoppeld en trots vermoeienis en uitputting twee uren lang meegeleurd. De onmenschen schaamden zich zelfs niet een Franschman, die twee schotwonden had, op deze wijze te vervoeren, met het gevolg dat de arme kerel van pijn en bloedverlies ineenzakte toen hij ter bestemder plaatse aankwam.

Toen onderweg een oogenblik halt werd gehouden en een Hollander, Klaas de Jong geheeten, protesteerde tegen een dergelijke behandeling, wekte dit dermate de woede van een der soldaten van de „Kimberley Light Horse“, dat hij tot twee malen op den weerlooze schoot zoodat deze op de plaats dood bleef.

Smorenburgh, een andere Hollander, die getuige was van dezen koelbloedigen moord, kon zich trots zijn eigen weerloozen toestand niet weerhouden uit te roepen: „You coward“. (Jou lafaard).

Weer richtte de soldaat zijn geweer en als Smorenburgh niet op zij gesprongen was, had hem hetzelfde lot getroffen als zijn ongelukkigen landgenoot. Thans kreeg hij het schot slechts in den arm.

Toen de treurige stoet van overwinnaars en overwonnenen te Boshof aankwam, hadden zich de Jingo's van het dorp ter ontvangst der dappere Boerenvrienden verzameld en ontvingen hen met gejuw. Op de markt snauwde de aanvoerder dezer edele bende den gevangenen toe: „Als ik soldaat

was, zou ik elken Boer doodschieten als een hond."

Ook hier was het wederom Smorenburgh die antwoordde: „Ga dan naar het front, daar kun je Boeren schieten, maar daarvoor ben je te laf."

Dit waardig bescheid werkte slechts uit dat de Britsche inwoner van den Vrijstaat den Hollander in het gelaat begon te spuwen. Het werd nu zelfs den soldaten te erg, die de heeren aanmaanden uiteen te gaan, aan welk bevel voldaan werd, toen zij zagen dat zij de gevangenen niet meer bereiken konden.

In Boshof en Kimberley werden de gevangenen in den tronk geplaatst met kaffers en misdadigers en de reis naar Kaapstad ging in open trucks; terwijl voor voedsel zoo onvoldoende gezorgd was, dat de soldaten hun brood met de gevangenen deelden en voor het geld van dezen nieuw moesten koopen aan het eerste het beste station.

En hoe is het in het kamp te Groenpunt?

Verschrikkelijk vervelend, was de verzuchting van den Vrijstaatschen prisonier, en nog niet zoo heel lang geleden, ook zeer ongezond. Protesteeren bracht hierin geen verbetering. Alleen toen een oproer onder de gevangenen dreigde uit te barsten, en het aantal typhus-patienten onrustbarend toenam, werd de toestand ook buiten ruchtbaar en na dien tijd is het op Groenpunt veel beter.

Is de slaapgelegenheid nogal goed?

Matrassen krijgen wij er niet en mogen wij ons zelf ook niet aanschaffen. In elke tent slapen gewoonlijk twaalf man en een dozijn matrassen zou ons linnen huisje niet kunnen bevatten. Voor

iemand die overal goed slaapt, is de harde grond echter geen beletsel om een gezonde nachtrust te kunnen genieten.

En de kost?

Niet zooals wij die thuis gewoon zijn natuurlijk. Boter wordt wel eens vergeten; maar mijn familie zendt me allerlei lekkernijen en onze kolonische vrienden laten de gevangenen ook niet in den steek. Hoewel de kost nu niet lekker is, is hij toch voldoende. Hiermede is evenwel alles gezegd.

Komen er nooit bezoekers?

Neen, niemand wordt toegelaten. Mijn moeder heeft eenmaal na heel veel pleiten verlof gekregen om vijf minuten met mij te praten. Het geheele gesprek moest in het Engelsch gevoerd worden en in tegenwoordigheid van een der stafofficieren. Dit verlof was echter een bijzondere gunst waarom mijn medegevangenen mij erg benijdden.*

Uw familie ziet U dus nooit?

Ja, in de verte als zij langs het kamp wandelen, doch dan mogen zij geen groet geven en zelfs niet stil blijven staan.

Op zekeren dag bezweek een mijner zusters voor de verleiding om ons eens toe te wuiven. Onmiddellijk schoot een Tommy toe die beweerde, dat zij teekens gewisseld had met de gevangenen. Of het verschrikte kind al beweërde dat zij ons slechts gegroet had, het baatte niet; zij werd naar de tent van den officier van de wacht gevoerd. Deze was afwezig en de soldaat wilde haar meenemen om den luitenant te zoeken. Hiertoe was mijn zuster

echter niet te bewegen en de Tommies waren wel verplicht haar daar te laten en zelf op de ontdekking uit te gaan. Zoodra zij echter alleen was, sprong zij op haar rijwiel en ontvluchtte te midden der toejuichingen van de prisoniers.

Hoe is de geest onder de gevangenen?

Wij houden den moed er in en er zijn weinigen die twijfelen aan de finale overwinning der Boeren. Het patriotisme onder ons is er in onze gevangenschap niet op verminderd.

Een paar voorbeelden. Op een goeden achtermiddag komt er een officier in ons kamp dien ik onmiddellijk herken als Homes, den Vrijstaatschen rapportrijder, die bij Colesberg plotseling verdwenen was. De verrader komt naar Coleman van Bloemfontein en mij toe en wil ons de hand reiken. Wij houden onze handen achter den rug en Coleman zegt: „Ik geef geen verraders de hand.” Homes begint zich te verontschuldigen. Inmiddels hebben meer gevangenen hem herkend en heel spoedig vormt zich een kringetje om hem heen. Homes begint zich onrustig te gevoelen en wil retireeren. Plotseling beginnen eenigen te jouwen en een oogenblik later zie ik den verrader met zijn mooi rijzweepje hals over kop het ijzerdraad over vliegen onder het gejoel der prisoniers. Enkele dagen later werden een paar der onzen die men voor de belhamels hield, in de gevangenis gezet. Homes is echter nooit meer terug geweest.

Een Transvaler, die eveneens in Engelschen

krijgsdienst was overgegaan en ook de onbeschaamdheid had om ons eens te komen bezoeken, verdween op de dezelfde wijze als de Vrijstaatsche verrader uit het kamp. Die kerel wilde ons nog wel fotografapheeren ook. Eerst schoot zijn toestelletje over het doorndraad en de eigenaar volgde het met gemakkelijke snelheid. Wij beschouwen ons zelf als meesters op Groenpunt en dulden geen verraders in ons midden, eindigde mijn kennis met waren humor.

Ik keek op mijn horloge: de vastgestelde tijd van twintig minuten was reeds lang om. Ik schrikte, mijn vriend stelde mij echter gerust: in het hospitaal nam men het zoo nauw niet en vaak kreeg hij bezoeken die van twee tot vijf duurden.

In de „hansom” die voor den ingang wachtte, lag nog een zak sinaasappelen; deze zou ik in elk geval eerst even willen halen vóór ik weg werd gejaagd. Ik wilde dus naar buiten gaan; maar de schildwacht hield mij tegen en beweerde dat ik een gevangene was. De plicht betrachtende soldaat liet mij niet eer los voor ik hem op allerlei manieren bewezen had dat ik werkelijk tot de bezoekers behoorde. Mijn uiterlijk scheen dus wel erg prisonierachtig te zijn.

Toen ik mijn goede gave aan mijn vriend had ter hand gesteld, die onmiddellijk aan het uitdeelen begon, kwam het gesprek op allerlei familie-aangelegenheden en niet dan nadat ik den vastgestelden tijd tot in het viervoudige gerekt had, nam ik afscheid.

Onder het naar huis rijden kwam mij een ander geval van Britsche onmenselijkheid in den zin, dat ik van een ontvluchten gevangene vernomen had.

Het was na den slag van Elandslaagte. Een geboren Amsterdammer — ik noem liever geen naam — was op zijn vlucht verdwaald en in handen van de Engelschen gevallen die hem den volgenden morgen dwongen hen te helpen de gesneuvelde burgers te begraven. Onder dezen herkende de gevangene vele zijner vrienden vreeselijk verminkt, en de lugubere arbeid greep hem zoo aan dat hij later in hechtenis weken en weken lang versuft was en de dokters voor zijn verstand vreesden. Nog een slachtoffer, dacht ik en ik moest mijzelf bedwingen om kalm te blijven en niet hartstochtelijk te worden.

Hoeveel haat heeft deze oorlog echter gezaaid. En dan durven de Engelschen nog spreken van een vreedzame samenleving, een maatschappij waarin de Brit naast den Afrikaner als broeder bestaat. Denkt men dan in Engeland dat de Boer dergelijke daden der geweldenaren dadelijk zal kunnen vergeten, dat de ledige stoel in het gezin niet den kinderen zal leeren wat de ouderen geleden hebben? Zuid-Afrika kan niet tot rust komen onder Britsch bestuur. Dit heeft deze oorlog onmogelijk gemaakt.
